

ATATÜRK DÖNEMİ BASIN HAYATINDA MAHMUT SOYDAN'IN YERİ

Nejdet BİLGİ*

Özet

Atatürk Dönemi'nin en önemli yayın organlarından birisi Hâkimiyet-i Milliye'dir. Millî Mücadele sonrasında da reformların en etkili savunucusu oldu. Bu gazetenin 1923 yılından başlayarak en önemli isimlerinden birisi Mahmut Soydan'dır. Soydan, gazetenin başyazarlarından ve yöneticilerinden birisiydi. 1926 yılında Milliyet gazetesini kurdu, yönetti ve başyazarlığını yaptı. 1929 yılında Politika gazetesini yayınladıysa da ömrü kısa oldu. 1935 yılında Milliyet'i Tan'a dönüştürdü. Gazetelerinde rejimin sözcülüğünü yaptı. Aynı zamanda milletvekilliği ve İş Bankası yönetim kurulu başkanlığını sürdürdü. Soydan, Millî Mücadele yıllarında Atatürk'ün emir subaylığını yapmıştı. Reformlar döneminde de Atatürk'ün yakın çevresinde yer aldı. Bu görevlerinden daha çok gazeteciliği ile tanındı.

Atatürk Dönemi basın hayatında bazı demokratik dönemler oldu. Büyük ölçüde tek partili rejimin kısıtlamalarına maruz kaldı. Yeni rejimin sözcüsü olan Hâkimiyet-i Milliye Anadolu'da etkindi. Muhalefet eden İstanbul gazeteleri ise yargı yoluyla hizaya getirilmişti. Soydan, Milliyet'i yeni rejimin İstanbul'daki en güçlü sesi haline getirdi. İstanbul'da çıkardığı Politika gazetesi de aynı çizgideydi. Giderek okuyucu kaybeden Milliyet 1935 yılında Tan adını aldı. Soydan Milliyet ve Tan'daki sıkıntıları İş Bankası'nın desteği ile aşmaya çalıştı. Kamu kaynaklarından yararlanan bu gazeteler, rejimin savunucusu ve inkılapların yayıcısıydılar. Soydan ölmeden önce Atatürk'e yazdığı mektubunda bankanın imkanlarını kullandığı suçlamalarını reddetti. Aynı zamanda dönemin basın hayatında üstlendiği rolü anlattı.

Anahtar Kelimeler: Atatürk, Mahmut Soydan, Hâkimiyet-i Milliye, Milliyet, Tan

---

* Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, nejdet.bilgi@gmail.com

MAHMUT SOYDAN'S PLACE IN THE PRESS LIFE OF ATATÜRK ERA

Abstract

One of the most important publications of the Atatürk Period was Hâkimiyet-i Milliye. After the National Struggle, he became the most effective advocate of reforms. Mahmut Soydan is one of the most important names of this newspaper starting from 1923. Soydan was one of the newspaper's editors and directors. In 1926, he founded, directed and served as the editor-in-chief of the newspaper Milliyet. Although he published the Journal of Politics in 1929, his life was short. He transformed Milliyet into Tan in 1935. He was the spokesperson of the regime in his newspapers. At the same time, he continued to be a member of parliament and chairman of the board of directors of İşbank. Soydan had served as Atatürk's adjutant during the years of the National Struggle. He was in Atatürk's close circle during the reforms period. He was known for his journalism more than these duties.

There were some democratic periods in the press life of Atatürk Era. It was largely subject to the constraints of the one-party regime. Hâkimiyet-i Milliye, the spokesperson of the new regime, was active in Anatolia. Opposing Istanbul newspapers, on the other hand, were brought into line through the judiciary. Soydan made Milliyet the strongest voice of the new regime in Istanbul. Politika newspaper, which he published in Istanbul, was in the same line. Milliyet, which gradually lost its readership, took the name Tan in 1935. Soydan tried to overcome the problems in Milliyet and Tan with the support of İşbank. These newspapers, which benefited from public resources, were the defenders of the regime and the spreaders of the reforms. Soydan denied the accusations that he used the bank's facilities in his letter to Atatürk before he died. At the same time, he talked about the role he assumed in the press life of the period.

Keywords: Atatürk, Mahmut Soydan, Hâkimiyet-i Milliye, Milliyet, Tan

Atatürk Dönemi Basını

Cumhuriyet dönemi basın tarihini kendi içinde alt dönemlere ayırarak ele almak genelde tercih edilen bir yöntemdir. Bu alt dönemlerin ilki genelde Millî Mücadele dönemidir. Ardından gelen dönemi ise Atatürk dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yılları olarak adlandırmak mümkündür. Atatürk dönemi de kendi içinde daha alt dönemlere ayrılabilir. Mesela, İstiklal Savaşı'nın zaferle sonuçlanması ve Cumhuriyet'in ilanı ile siyasi hayatta oluşan nispeten demokratik ortam, basın hayatında da kendini göstermiştir.¹ 1925 yılı başlarında patlak veren Şeyh Sait İsyanı ve ardından yürürlüğe konan Takrir-i Sükûn Kanunu, siyasi hayatta olduğu gibi basın hayatında da kontrollü bir ortam yarattı. Bu kanunla ülke çapında çok sayıda gazete ve derginin yayın hayatına son verildi, birçok gazeteci yargılandı.² 1926 yılındaki İzmir suikast girişimi bu ortamı pekiştirdi. Atatürk döneminin sonraki yıllarını da benzer alt dönemlere ayırmak mümkündür. Fakat Serbest Cumhuriyet Fırkası dönemi istisna tutulursa 1930'lu yıllar için “tek parti” olgusuna paralel bir basın ortamının varlığı söz konusudur. Büyük ölçüde yönetimin politikalarıyla uyumlu bir basından söz edilebilir.³ Bu durumu dönemin gazete yazarlarından Peyami Safa 1935 yılında şöyle özetliyor: “... bizde matbuat zaten devletin organıdır. Hangi gazete Balkan antlaşmasına yahut inhisarlar politikasına, vergi sistemine, dışarda ve içerde devletin hangi icraatına muhalefet ediyor?”⁴ Dolayısıyla burada ele alınan Mahmut Soydan'ın gazetecilik hayatı bu ortamın vazgeçilmez bir unsurudur.

Mahmut Soydan

Mahmut Soydan 1883 yılında Siirt'te doğdu.⁵ Nahide Hanım'la evli olan Soydan'ın Hikmet ve Ahmet Kemal adlarında iki oğlu ve Fazilet (Baraz) adlı bir kızı bulunmaktaydı.⁶ 1905 yılında Harp Okulu'ndan mezun

¹ “Kurtuluş hareketi günlerinde Ankara Hükümetini tutan İstanbul gazetelerinin büyük bir bölümü, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, olup-bitti biçimine alınan kararlar karşısında direnmeğe başladı; hükümete tavır koyuyorlar, yaptıkları yayınlarla ciddi bir muhalefet oluşturuyorlardı.” İsmet Bozdağ, **Dünyada ve Türkiye’de Basın İstibdadı**, Emre Yayınları, İstanbul, 1992, s. 155.

² Hasan Türker, **Türk Devrimi ve Basın (1922-1925)**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2000, s. 227-242.

³ Bozdağ, *age.*, s. 159.

⁴ Peyami Safa, “Yine Gazete”, **Tan**, 30 Nisan 1935, s. 2.

⁵ Biyografisi için bkz. Nejdet Bilgi, “Çok Yönlü Bir Kişilik Olarak Mahmut Soydan”, Mahmut Soydan, **Gazi ve İnkılâp**, Ötüken, Hazırlayan Nejdet Bilgi, İstanbul, 2023, s. 17-60; Mahmut Soydan, **Millî Mücadele Tarihine Dâir Notlar: Ankaralı'nın Defteri**, Hazırlayan: Nejdet Bilgi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007, s. xiii-xxix; Kâzım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM – II. Dönem 1923-1927**, C. III, TBMM Vakfı, Ankara, 1995, s. 690-691.

⁶ Rıdvan Kızılkaya, **Türk Siyasi Hayatında Mahmut Soydan (Hayatı, Faaliyetleri ve Düşünce Dünyası)**, Hiper Yayın, İstanbul, 2020, s. 17-18; Resul Babaoğlu, Said Olgun, **Siirt Mebusu Mahmut Bey (Soydan) Erken Cumhuriyet Döneminin Devletçilik Tartışmalarında Nev-i Şahsına Münhasır**

oldu. 1908 yılına kadar Kosova ve Manastır vilayetlerinde eşkıya takibinde bulundu. 1908 yılı başında Manastır Fırkası Kurmaylığına atandı. Nisan 1909'da tahttan indirilerek Selanik'e götürülen Sultan II. Abdülhamit'in muhafız subaylığına getirildi. Balkan Savaşı çıkana kadar bu görevde kaldı.⁷ 1913'te II. Abdülhamit'in Beylerbeyi Sarayı'na getirilmesi üzerine, aynı görevle İstanbul'a döndü. Ek olarak, Padişah'ın oğlu Âbit Efendi'nin eğitim ve öğretimini de üstlendi ve Şehzadeler Okulu'nda görev aldı.⁸ Millî Mücadele sürecinde, Nisan 1920'de Anadolu'ya geçti ve binbaşı rütbesiyle Mustafa Kemal Paşa'nın refakat/emir subaylığına atandı.⁹ *Tercüme-i Hal Varakasına* göre, Türkçe dışında Almanca, Arapça ve Fransızca bilmekteydi.¹⁰ Soydan, 1923-1936 yıllarında Siirt milletvekili olarak görev yaptı.¹¹ 1924 yılında İş Bankası'nın kuruluşundan ölümüne kadar Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı üstlendi.¹² Atatürk'ün 11 Nisan 1925 tarihli yazısıyla, Müdafaa-i Milliye Vekaleti'nden, “*İstiklal Mücadelâtı esnasında Başkumandanlık karargahında ve cephede fevkalade gayret ve mesaisi meşhudum olan Piyade Binbaşısı (elyevm Siirt Mebusu) Mahmut Bey[in] (...) kırmızı şeritli istiklal madalyasıyla taltifi*” istenmiştir.¹³ 22 Nisan 1925 tarihinde TBMM kararıyla kırmızı şeritli istiklal madalyasıyla taltif edilmiştir.¹⁴ Soydan, 1927 yılında yasal süresini tamamladığı gerekçesiyle, askerlikten istifa ederek emeklilik için başvurmuş ve 4 Temmuz 1927 tarihinde talebi onaylanmıştır.¹⁵

Mahmut Soydan'ın, 1900-1901 yıllarında henüz idadi öğrencisi iken tercüme yapmaya başladığı, M. Sükûtî imzasıyla, *İrtika* ve *Musavver Fen ve Edeb* gibi dergilerde yazdığı belirtilmektedir.¹⁶ Bununla birlikte, bu dergiler hakkında yapılan incelemelere göre, dergilerde M. Sükûtî imzalı

Bir Portre, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2020, s. 15.

⁷ https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_614_1_2.pdf; **Cepheden Meclis'e**, Millî Savunma Bakanlığı, Ankara, 1999, s. 184; Salih Bozok – Cemil S. Bozok, **Hep Atatürk'ün Yanında**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1985, s. 31-33.

⁸ https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_614_1_2.pdf; **Cepheden Meclis'e**, s. 184; Öztürk, TBMM – II. Dönem 1923-1927, C III, s. 690; Bozok, *age.*, s. 31-33.

⁹ Öztürk, TBMM – II. Dönem 1923-1927, C. III, s. 690-691.

¹⁰ https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d03/HT_614_1_3.pdf.

¹¹ Soydan, *age.*, s. xiv-xv.

¹² Soydan, *age.*, s. xv-xvi.

¹³ **Cumhurbaşkanlığı Arşivi**, Sıra No: 01013867-5, Kayıt No: 541662.

¹⁴ **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre II, C 18 (22.4.1341), s. 473.

¹⁵ **BCA**, 30-10-0-0/MUAMELAT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 4-24-33/5 (11.08.1927). Emeklilikle ilgili yazışmalarda Soydan'ın adı Mahmud Nedim, sınıf ve rütbesi piyade binbaşı olarak geçmektedir.

¹⁶ M. Zekeriyâ [Sertel], **Resimli Ay Almanakı**, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1928, s. 171.

yazı bulunmamaktadır.¹⁷ Soydan'ın yazılarında imza kullanmamış olma ihtimali de vardır. Soydan, 21 Mart 1908'de Manastır'da yayın hayatına başlayan *Neyyir-i Hakikat* gazetesinin başyazarlığını yapmıştır.¹⁸ Ancak, bu yazılarında da imza kullanmamış olduğu anlaşılmaktadır. Gazetede, Soydan'ın “Muhabet-i Vataniye” başlıklı yazı dizisi de yayımlanmıştır. Yazı dizisinde adı, “Mütercimi: Mahmud Nedim” şeklinde yer almaktadır.¹⁹ Soydan'ın bu tarihten 1923 yılı ortalarına kadar yazdığına ilişkin veri bulunmamaktadır. 1923 yılında *Hâkimiyet-i Milliye* ile başlayan gazeteciliği, ölümüne kadar sürdürdü. Makalelerinde sadeliği koruyan yazarlar arasında yer aldı. Fikirleri açık, kapsamlı ve izahlı bulunduğu gibi, yazılarında vukuf ve uzmanlıkla dikkat çekti.²⁰

Mahmut Soydan'ın Gazeteleri

Hâkimiyet-i Milliye: Mustafa Kemal Paşa, 1923 yılında Soydan'dan, *Times* gazetesinde çıkan, Yeni Türkiye ve Millî İdare aleyhindeki bir yazıya cevap yazmasını istemiş, Mahmut Soydan da bu cevabı bir makale şeklinde hazırlamış ve Mustafa Kemal Paşa'ya sunmuştur. Mustafa Kemal Paşa makaleyi beğenmiş²¹ ve Soydan'ın yazısı, “Bir Makale ve Bir İsnad Münasebetiyle...” başlığıyla *Hâkimiyet-i Milliye*'de yayımlanmıştır.²² *Hâkimiyet-i Milliye*'nin Yazı İşleri Müdürlüğü'nü yapan Recep (Peker) Bey'in Dâhiliye Vekili olması²³ üzerine, gazetenin müdürlüğüne ve başyazarlığına getirilmiştir.²⁴ Soydan'ın gazetede ilk imzalı başyazısı 22 Ağustos 1924 tarihlidir.²⁵ Soydan'ın aynı zamanda gazetenin müdürlüğüne getirilmiş olduğu bilgisi, gazete üzerindeki yayın bilgileriyle uyuşmamaktadır. Gazetenin 10 Ocak 1920 - 10 Ekim 1923 tarihli sayılarında, imtiyaz sahibi ve sorumlu müdürü Recep Zühtü (Soyak) olarak

¹⁷ Çetin Aslan, *İrtika Mecmuası (İnceleme ve Edebiyatla İlgili Metinler)*, AÜ SBE, YLT, Erzurum, 2000, s. 194-366; Abdurrahman Kolcu, *Musavver Fen ve Edeb Mecmuası (İnceleme, Tahlili Fihrist ve Seçme Metinler)*, AÜ SBE, YLT, Erzurum, 2004, s. 110-159.

¹⁸ “Siirt Mebusu Mahmud Öldü”, *Akşam*, 4 Kânunuevvel 1936, s. 13.

¹⁹ *Neyyir-i Hakikat*, 8 Mart 1325 / 21 Mart 1909, s. 2.

²⁰ M. Zekeriya, *age.*, s. 171.

²¹ M. Zekeriya, *age.*, s. 171.

²² Siird Mebusu Mahmud, “Bir Makale ve Bir İsnad Münasebetiyle”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 2 Temmuz 1923, s. 1.

²³ Recep Peker'in Dâhiliye Vekili atandığı tarih 21 Mayıs 1924'tür. Bk. Kâzım Öztürk, *Türk Parlamento Tarihi TBMM – II. Dönem 1923-1927*, II. Cilt, TBMM Vakfı, Ankara, 1994, s. 211.

²⁴ Refik Ahmet Sevengil, “1936'da Kaybettiklerimiz”, *1937 Matbuat Almanacağı*, İstanbul Basın Kurumu, İstanbul, 1937, s. 67; M. Zekeriya [Sertel], *age.*, s. 171.

²⁵ Siird Mebusu Mahmud, “Muallimler Kongresi Münasebetiyle...”, *Hâkimiyet-i Milliye*, 22 Ağustos 1924, s. 1.

verilmektedir. 11 Ekim – 20 Kasım 1923 tarihlerinde imtiyaz sahibi Mehmet Recep (Peker), sorumlu müdür Said'dir. 21 Kasım 1923 – 12 Nisan 1927 tarihlerindeyse yalnızca sorumlu müdür Said olarak gösterilmekte, imtiyaz sahibi belirtilmemektedir. 13 Nisan 1927 – 7 Nisan 1928 tarihlerinde sorumlu müdür olarak Hakkı Naşid (Uluğ), bu tarihten yeni harflerle basıldığı 1929 kadar da Hikmet Şevki gösterilmektedir. Bu durumda, Mahmut Soydan'ın başyazar olarak yazılarını yayımlarken, gazetenin idaresini gayri resmî olarak üstlendiği anlaşılmaktadır. Nitekim, Soydan ölmeden kısa bir süre önce Atatürk'e göndermek üzere kaleme aldığı mektubunda, gazeteciliğe on dört yıl önce, yani 1923 yılında *Hâkimiyet-i Milliye*'yi idareyle başladığını belirtmektedir.²⁶ Mektupta gazetenin idaresini gayri resmî olarak yürüttüğünü şöyle anlatmaktadır: *“Ben gazeteciliğe, on dört sene evvel, yüksek emrinizle girdim. (Hâkimiyet-i Milliye)yi idareye çalıştım. Zaten kendime iman edindiğim arzu ve prensipleriniz dairesinde yürüdüm. Yeni matbaa binası, yeni makineler, yeni klişehane, yeni hurufat makineleri her itibarla yeni tesisat lâzım idi. Yine hükûmetin, baş vekilin muvafakatini almak suretiyle bütün bunları -zamana [6] göre- en ucuz fiyatla yaptırđım. Bunlara mukabil hiçbir taraftan para almadım. Tesisatın ikmalinde isticâl gösteriliyordu. Başvekilin ve Banka Müdür-i Umumisi'nin malumatı tahtında İş Bankası tediye yapıyordu. Banka'nın ikraz ettiği meblağla mukabil yüzde on faiz veriliyordu. Bu suretle yüz bini müteceviz borcu oldu. Hesabat, Banka tarafından görüldü. Bu tarihten 8-10 sene sonra -bir soysuzun ihbarı üzerine- bir pürüz aramak maksadıyla Divan-ı Muhasebat'tan, Fırka'dan ve Banka'dan olmak üzere bir heyet tarafından gıyabında matbaanın hesabına bakıldı. Hiçbir şey bulunamadı. Muamelâtın intizamı ehemmiyetle takdir edildi.”* Mektubun devamında, gazeteyi hükûmet hesabına idare ettiğini, gazetenin “idari ve hesabi” işleriyle Sinop Milletvekili Recep Zühtü Soyak'ın ilgilendiğini belirtmektedir.²⁷

Milliyet: Uzun yıllar *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinin başyazarlığını yürüten²⁸ Soydan, 1926 yılında İstanbul'da *Milliyet* gazetesini kurmuştur. Gazetenin sahibi ve başyazarıydı.²⁹ İlk sayısı 11 Şubat 1926'da çıkan gazete,

²⁶ Mahmut Soydan'ın 10/11/936 tarihli Atatürk'e mektubu, **Ek 1-2**. Mektubun bir kopyası Mahmut Soydan'ın kızı Fazilet Baraz'ın torunu, sosyolog Zeynep Baraz Kalaycı'da bulunmaktadır. Mektup sekiz sayfadan oluşan daktilo bir metindir. Dijital kopyasını göndererek kullanabilmeme imkân sağlayan Sayın Zeynep Baraz Kalaycı'ya teşekkür ederim.

²⁷ Mahmut Soydan'ın 10/11/936 tarihli Atatürk'e mektubu, **Ek 1-2**, s. 5-6.

²⁸ “Büyük Bir Kayıp”, **Ulus**, 4 Birincikânun 1936, s. 1.

²⁹ Öztürk, **TBMM – II. Dönem 1923-1927**, III, s. 690-691. Yalman, Soydan'ın *Milliyet* gazetesini kurarken Sabah matbaasında bulunan ve kendilerine ait olan rotatif makinesini ve diğer tesisleri altmış bin liraya satın aldığı belirtmektedir. Ayrıca gazetenin binasını ve diğer tesislerini, matbaanın sahibi

aynı yıl “Mustafa Kemal Paşa'nın Hatıraları”nı *Hâkimiyet-i Milliye*'yle aynı tarihlerde yayımlayarak³⁰ dikkati çekmiştir. Soydan *Milliyet*'i 1927 yılında Fransızca olarak da yayımladı. İlk sayısı 14 Nisan 1927 tarihinde yayımlanan Fransızca *Milliyet*'in³¹ yayınının ne kadar sürdüğü tespit edilememiştir.

Soydan Atatürk'e gönderdiği mektupta *Milliyet* gazetesini nasıl çıkardığını şöyle anlatmaktadır: “*İstanbul gazeteciliğine kendi arzumu talip oldum. Vatan matbaası, 50.000 liraya satılıyordu. O vakit muhalefet vardı. General İsmet İnönü ve sair arkadaşları, bu matbaayı almak için bendenizi teşvik ettiler. 50.000 liraya satın aldım. Milliyet gazetesini tesis ettim ve Hâkimiyet-i Milliye gibi bu gazeteyi bir sene müddetle hükümet hesabına idare ettim. Hatta her iki gazetenin idari ve hesabi kısımlarına Sinop Mebusu Bay Recep Zühtü'nün bakmasını efendimizden istirham ettim. Bu da gazetenin benim malım olmadığını, devlete ait bulunduğunu gösterir.*”³²

Soydan mektubun devamında, 1927'den sonra resmi desteğin kesildiğini söyleyerek, gazetenin yayımını sürdürmesi için başka yollar aramak zorunda kaldığını ve özellikle harf inkılabından etkilendiğini şöyle anlatıyor: “*Takriben bir sene sonra bir gün İsmet İnönü bana dedi ki: (Bu aralık Şark İstiklâl Mahkemesi için çok sarfiyat yapıldı. Param bitti. Sana bu sene de tediye edemeyeceğim. Milliyet gazetesini başka türlü idare etmenin çaresine bak.) Ben, her şey gibi bunu da bir emir telakki ettim. Düşündüm. Bu 50.000 lirayı bulmak için Banka on bin, Ahmet Şükrü beş bin, ben ise otuz beş bin lira koymak suretiyle hususi bir şirket teşkil [7] edildi. Banka'nın iştiraki mektum tutuldu. Daha sonra gazete yürüdü. Borçlarını ödedikten sonra bir sene müddetle, harf inkılabına kadar kazanıyordu. Hatırımda kaldığına göre benim hesabıma her üç ayda 2.000 lira düşüyordu. Sair şerikler de aynı nispette alıyorlardı. Burada Heyet-i Vekile kararıyla matbaa binasını da 30.000 liraya satın aldım. Nihayet harf inkılabı geldi.*

Harf inkılâbı, en ziyade Milliyet'e tesir yaptı. Çünkü Milliyet, kazanç mülâhazasıyla yürümüyor, inkılabı tamime çalışıyordu. Henüz kanun çıkmadan birkaç ay evvel ekseriyeti yeni harflerle çıkmağa başladı. Yeni harfler matbaada ehemmiyetli tebeddülâta saik oldu. Harf makineleri de

---

Mihran Efendi'den aldığı da ilave etmektedir. Ahmed Emin Yalman, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim**, 2. Cilt, Yay. Haz. Erol Şadi Erdiç, Pera, İstanbul, 1997, s. 1024, 1061.

³⁰ “Büyük Gazi'nin Hatırat Sahifeleri”, **Milliyet**, 13 Mart – 12 Nisan 1926.

³¹ **Milliyet**, 14 Nisan 1927, s. 1.

³² Mahmut Soydan'ın 10/11/936 tarihli Atatürk'e mektubu, **Ek 1-2**, s. 6.

değiştirdi. Resim tertibatı değişti. Satış düştü. Gazete bir taraftan satış düşmesine diğer taraftan da tesisata karşı koydu. Bankaya 50.000 lira borçlandı.”³³ Soydan mektubun devamında borçlanma ve gazetenin borçlarının artma sürecini anlatmaktadır.

Politika: Soydan’ın çıkardığı ve sahibi olduğu bir diğer gazete *Politika*’dır.³⁴ Gazetenin yayın bilgileri arasında sahibinin kimliğine ilişkin bilgi yoktur. Basın tarihi ile ilgili yayınlarda gazetenin Ali Naci Karacan tarafından çıkarıldığı belirtilmektedir.³⁵ Gazetenin sahibinin Mahmut Soydan olduğunu, İstanbul Polis Müdürü Şerif Bey’in *Politika* gazetesi tarafından “*madde-i mahsusa tayini suretiyle tahkir*” edildiği iddiasıyla gazetenin imtiyaz sahibi Siirt Mebusu Mahmut Bey hakkında kanuni takibat yürütülmesini istediği dilekçesinden öğreniyoruz.³⁶ Ayrıca Soydan’ın 10 Kasım 1936 tarihini taşıyan ve Atatürk’e hitaben yazdığı mektup müsveddesi de bu bilgiyi teyit etmektedir. Soydan mektubunda *Tan* gazetesinin Ali Naci Karacan tarafından kötü yönetildiğini anlatırken, kendisini daha önce tecrübe ettiğini vurgulamakta ve “*Benim Politika gazetesini bile batıran odur*” ifadesini kullanmaktadır.³⁷ Gazete hakkında bilgi veren kaynakların hiçbirinde, sahibinin kim olduğuna ilişkin açık bilgi bulunmadığı gibi, Soydan’a ait olduğundan da söz edilmemektedir. Soydan’ın kendi ifadesinden şüphe duymamızı gerektirecek bir karine de bulunmamaktadır. *Politika* gazetesi hakkında en fazla bilginin, yine Soydan’ın sahibi olduğu *Milliyet*’te bulunması ve İstanbul Polis Müdürü’nün şikâyeti bu bilgiyi teyit etmektedir.

İlk sayısı 11 Aralık 1929 tarihli olan gazetenin bilinen tek koleksiyonundaki son sayısı 17 Haziran 1930 tarihini taşımaktadır. İnuğur’a göre, yaklaşık altı ay yayın hayatında kalan gazetenin,³⁸ yayınına bir süre daha devam ettiğine ilişkin bilgi kırıntıları bulunmaktadır.³⁹ Sonuncusunu 11

³³ Mahmut Soydan’ın 10/11/1936 tarihli Atatürk’e mektubu, **Ek 1-2**, s. 6-7.

³⁴ Gazetenin çıkacağına dair ilk bilgi, **Milliyet**, 8 Kânunusani 1930, s. 1’de yer almaktadır: “*Politika*, Yeni bir refikimiz matbuat hayatına giriyor.”

³⁵ Nuri İnuğur, **Türk Basın Tarihi (1919-1989)**, Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul, 1992, s. 87; Tahsin Yıldırım, “Türk Gazetecilik Tarihi Üzerine Bir Deneme-I”, **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**, 1 (Ocak-Haziran 2009), s. 324; Uygur Kocabaşoğlu – Aysun Akan, **Mütareke ve Millî Mücadele Basını Direniş ile Teslimiyetin Sözcüleri ve ‘Mahşer’in 100 Atlısı**, Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2019, s. 332.

³⁶ “Neyi ve niçin dava ediyor?”, **Politika**, 16 Kanunusani 1930, s. 1; **T.B.M.M. Zabıt Ceridesi**, Devre: 3, C 19, ekteki 185 numaralı metin, s. 6.

³⁷ Mahmut Soydan’ın 10/11/1936 tarihli Atatürk’e mektubu, **Ek 1-2**, s. 2.

³⁸ İnuğur, **age.**, s. 87. İBB Atatürk Kitaplığı’nda bulunan koleksiyonda, gazetenin 1-185 numaralı sayıları bulunmaktadır.

³⁹ **Milliyet**, 16 Kânunuevvel 1930, s. 1’de, Falih Rıfkı imzalı yazının “Gazete Karıştırırken” başlıklı

Ocak 1931 tarihli *Milliyet*'te tespit ettiğimiz bu bilgilere göre, *Politika* gazetesi 1931 yılı başlarında da yayınlanmaktadır. Bu da gazetenin altı ay değil en az bir yıl yayını sürdürdüğünü göstermektedir. Nitekim gazetenin 1931 Mayıs ayına kadar 512 sayı çıktığı kaynak verilmeksizin belirtilmektedir.⁴⁰

Ali Naci Karacan'ın idaresinde çıkan gazetenin eldeki sayılarında Mahmut Soydan'ın yazılarına rastlanmamıştır. Gazete kendini “*Hergün akşamları çıkar siyasi halk gazetesidir*” şeklinde tanımlamaktadır. İlk yayınlandığı gün iki baskı yapan gazete, yayın amacını, *Politika* imzalı “Gayemiz” başlıklı ilk başyazının sonunda özetlemektedir: “*Politika'nın asıl isteği bu yolda halka samimi rehber olma, kısaca, halkın ihtiyaçlarının, menfaatlerinin gazetesini olmaya çalışmaktır. İnanıklarımıza inandırmak için yorulmadan uğraşmak ve her şeyde samimi olmak! İşte mesleğimiz, emelimiz budur.*”⁴¹ Gazetede, idarehanesinin İstanbul, Ankara Caddesi'nde olduğu, mesul müdürlüğünü 1-78. sayılarda Burhaneddin, 79-135. sayılarda Sabri Selim ve 136-185'inci sayılarda ise Hikmet Münif'in yürüttüğü belirtilmektedir. Gazete üzerinde bunların dışında yayın bilgisi bulunmamaktadır.

Tan: Soydan'ın sahibi olduğu bilinen son gazete *Tan*'dir. *Tan* gazetesi yeniden kurulmuş bir gazete değildir. *Milliyet* gazetesinin 23 Nisan 1935 tarihinde *Tan* adını almasıyla ortaya çıkmış bir gazetedir.⁴² Soydan'ın İş Bankası'nın desteği ile çıkardığı *Milliyet* gazetesinde işlerin iyi gitmemesi üzerine, gazetenin yönetiminde ve adında değişiklik yapıldı. Gazetenin adının *Tan* olarak değiştirileceği ilk kez 14 Aralık 1934 tarihinde duyuruldu.⁴³ Bu sırada Neşriyat ve Yazı İşleri Müdürü Etem İzzet Benice'dir ve bu görevi 14 Ocak 1936'ya kadar sürdürmüştür. Fakat gayri resmî olarak gazetenin yönetimine Ali Naci Karacan'ın getirildiği anlaşılıyor. Çünkü gazetede yayın bilgileri arasında adı geçmemektedir. Karacan önce gazetenin adını *Tan* olarak değiştirdi. Gazete yeni adıyla okuyucu sayısını

---

kısımında şöyle deniliyor: “Yakında 31 Mart Vak'ası! Yüreğim oynadı. Meğer bu, haber değilmiş; *Politika* gazetesi böyle bir tefrika neşrecekmiş.” *Milliyet*, 11 Kânunusani 1931, s. 4'teki, Felek imzalı, “Sükût altındır” başlıklı yazının ilk cümlesi şöyle: “İsmail Müştak Beyefendi'nin *Politika*'da çıkan bir başyazısının serlevhası olan ‘Sükût altındır’ sözü nazarı dikkatimi celbetti.”

⁴⁰ Elifnur Özcan, *Ali Naci Karacan'ın Yayımladığı Politika ve İnkılap Gazetelerinin Serbest Fırka Tartışmalarındaki Rolü (1929-1931)*, Çankaya Ü. SBE, YLT, [Ankara], 2021, s. 23.

⁴¹ *Politika*, 11 Kânunuevvel 1929, s. 1.

⁴² İnuğur, *age.*, s.121, Feridun Fazıl Tülbentçi, *Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar 29 İlkteşrin 1923-31 İlkânun 1940*, Devlet Matbaası, 1941, s. 67, 72.

⁴³ *Milliyet*, 14 Kânunuevvel 1934, s. 1: “Tan Milliyet'in yeni adı olacaktır”.

arttırdıysa da⁴⁴ başarılı olamadı.⁴⁵ Gazetenin 23 Nisan 1935 tarihli ilk sayısında sahibi ve başyazarının Mahmut Soydan olduğu belirtiliyor. Fakat ilk sayının başyazarında Ali Naci Karacan imzası yer alıyor. *Tan*'ın 19 Nisan 1936 tarihine kadar sahibi ve başyazarı Mahmut Soydan'dır. Soydan bu tarihten 29 Mayıs 1936 tarihine kadar sadece sahibidir. Gazetenin sahibi 29 Mayıs-18 Haziran 1936 tarihlerinde Şükrü Melih, 19 Haziran – 15 Temmuz 1936 tarihlerinde ise Şükrü Arıç'tır. Gazetenin el değiştirme sürecinin 16 Temmuz 1936'da sonuçlandığı anlaşılıyor. Nitekim 16 Temmuz'dan başlayarak sahibi artık, Gazetecilik ve Neşriyat Türk Limited Şirketi adına Ahmet Emin Yalman'dır.⁴⁶

İnuğur, 23 Nisan'da gazetenin *Tan* adını alarak sahip değiştirdiğini ve Ali Naci Karacan tarafından yönetilmeye başlandığını belirtiyorsa da⁴⁷ gazete üzerindeki bilgiler yönetimin değişmekle beraber gazetenin sahibinin yine Mahmut Soydan olduğunu göstermektedir. Mahmut Soydan'ın ilk zamanlarda *Tan*'da da yazdığına ilişkin bilgi vardır.⁴⁸

Mahmut Soydan'ın çıkardığı gazetelerde yeni rejimin savunuculuğunu yapan bir yayının politikası izlediği görülmektedir. Kaleme aldığı yazılarda da aynı çizgiyi sürdürdüğü, rejime sadık bir profil sergilediği söylenebilir. Ayrıca gazetelerinde ve yazılarında, yakınlığı ve bağlılığının bir göstergesi olarak Atatürk'e sıkça yer verdiği görülüyor. Asker kökenli olmakla beraber gençlik yıllarından itibaren yazmaya yatkınlığı dolayısıyla, gazetecilik dünyasında yer edinmekte zorlanmadığı anlaşılıyor. Asker olarak görev yaptığı dönemde, “*ordunun en parlak münevverlerinden biri sayılıyordu. Gayet terbiyeli, yüzünden gülümseme eksik olmayan tatlı bakışlı bir adam*” olarak tanındığı, “*koltuğu altından eksik etmediği kitapları*” ve zarif jestlerinin⁴⁹ kimliğini pekiştirdiği söylenebilir. Bunlara rağmen Atatürk'e yakınlığının ve bulunduğu görevlerin işini kolaylaştırdığı da açıktır. Kaleminin gücü ile resmi desteğin birleşiminden ortaya çıkan gazetecilik serüveninin, sağlık sorunlarıyla boğuştuğu ve hayata veda ettiği 1936 yılına kadar devam ettiği görülüyor.

⁴⁴ Kocabaşoğlu-Akan, *age.*, s. 332-333.

⁴⁵ Sabiha Sertel, **Roman Gibi**, Belge Yayınları, İstanbul, 1987, s. 172-173.

⁴⁶ **Tan**, 16 Temmuz 1936, s. 1.

⁴⁷ İnuğur, *age.*, s. 121.

⁴⁸ Ali Gevgili, “Türkiye Basını”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul [1983], s. 218. Soydan'ın *Tan*'da kabaca yaptığımız incelemede görebildiğimiz son başyazarı 21 Haziran 1935 tarihlidir.

⁴⁹ Babaoğlu-Olgun, *age.*, s. 17.

Soydan'ın Gazetecilik Davaları

Mahmut Soydan gazetecilik faaliyetleri dolayısıyla hakkında tespit edebildiğimiz kadarıyla altı kez şikâyet ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Nisan 1927 tarihli yazışmalarda yer almaktadır. Adliye Vekaleti 16 Nisan 1927 tarihinde Başvekalet'e bir yazı gönderilerek, “*kesr-i haysiyeti mucib neşriyatta bulunmalarından dolayı maznun-aleyhim Milliyet gazetesi sahibi Siirt Mebusu Mahmut ve Son Saat gazetesi sahibi Giresun Mebusu Hakkı Tarık Bey'le rüfekaı haklarında tahkikat-ı kanuniye icrası لازم geldiği bildirilmiş ve Mahmut ve Hakkı Tarık Beylerin halen meclis-i aliye dahil bulunması hasebiyle masuniyet-i teşriyelerinin ref'i esbabının istikmali rica edilmiş*”tir. Başvekalet de bu durumu gereği yapılmak üzere, 17 Nisan 1927 tarihinde Büyük Millet Meclisi Riyaseti'ne göndermiştir.⁵⁰ Ancak konunun ayrıntısına ilişkin başka bir bilgiye ulaşamamıştır.

Hakkındaki ikinci şikâyet, *Milliyet* gazetesinde 7 Temmuz 1929'dan başlayarak günlerce çeşitli safhaları haber olarak yer alan Barut şirketi hakkındaki rüşvet haberleri ile ilgilidir. Aynı konuyu haber yapan diğer İstanbul gazeteleri ile birlikte dava konusu olmuştur. Konu Barut şirketinin hükümete 300 bin liraya yakın tesisat masrafının hesabını verememesi üzerine, bu paranın Ankara'da bazı kişilere rüşvet olarak dağıtıldığı iddialarını içermektedir.⁵¹ Aralarında *Milliyet*'in de bulunduğu bütün İstanbul gazeteleri hakkında “*neşri gayri caiz tahkikatın neşredilmiş olmasından*” dolayı “*hilafı hakikat neşir ve gizli havadisi ifşa*” maddesinden dava açılmıştır.⁵² *Milliyet*'in sahibi Mahmut Soydan da Ağustos'ta açılan davanın muhatabı olmuştur. Dolayısıyla Mahmut Soydan hakkında “*İstanbul'da yapılmakta olan rüşvet maddesine ait tahkikat münasebetile müheyyiş neşriyatta*” bulunmaktan dolayı takibat yapılabilmesi için dokunulmazlığının kaldırılması gerektiğinden, Adliye Vekaleti 18 Eylül 1929 tarihinde Anayasa'nın 17. Maddesi gereğince işlem yapılması için Başvekalet'e yazmış, Başvekalet de 22 Eylül 1929 tarihinde TBMM Başkanlığı'na yazmıştır.⁵³ Konu 26 Mayıs 1930 tarihinde Meclis Genel Kurulu'nda görüşülmüş, isnat olunan fiiller Anayasa'nın 21 ve 27'nci

⁵⁰ BCA, 30-10-0-9-51-40/02-03 (17 Nisan 1927).

⁵¹ *Milliyet*, 7-10 Temmuz 1929, s. 1.

⁵² *Milliyet*, 25 Ağustos 1929, s. 1.

⁵³ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 3, C 19 (26.5.1930), ekteki 185 numaralı metin, s. 6.

maddelerindeki yasak fiillerden olmadıkları için, soruşturmanın ve yargılamanın dönem sonuna bırakılmasına karar verilmiştir.⁵⁴

Mahmut Soydan hakkındaki üçüncü dava *Milliyet*'te Yavuz gemisi hakkında yayımlanan bir haberden dolayı açılmıştır. 22 Ağustos 1929 tarihli habere göre, yaraları tamamen kapanmış olan Yavuz 28 Ağustos'ta denize indirilecektir. Bunun için Avrupa'dan uzman getirilmiştir. Yavuz denize indirildikten sonra bazı elektrik tertibatı eklenecektir. Bir süre sonra açık denizde manevralar yapacaktır.⁵⁵ Bu haber, “*esrarı askeriyeyi faş eder mahiyette görüldüğünden mezkûr gazete müdürü mes'ulû hakkında,*” İstanbul Müddei-i Umumiliği tarafından dava açılmıştır. *Milliyet*'in sahibi olan Mahmut Bey milletvekili olduğu için dokunulmazlığı bulunduğundan, dokunulmazlığının kaldırılması için 13 Ekim 1929 tarihinde TBMM başkanlığına başvurulmuştur.⁵⁶ Konu 26 Mayıs 1930 tarihinde Meclis Genel Kurulu'nda görüşülmüş, isnat olunan fiiller Anayasa'nın 21 ve 27'nci maddelerindeki yasak fiillerden olmadıkları için soruşturmanın ve yargılamanın dönem sonuna bırakılmasına karar verilmiştir.⁵⁷

Dördüncüsü, sahibi olduğu *Politika* gazetesinde İstanbul Polis Müdürü Şerif Bey'in adının geçtiği bir habere dayanmaktadır. 2 Ocak 1930 tarihli gazetede çıkana habere göre, bazı Edirneliler Şerif Bey'in 180.000 lira değerinde zarar-zıyan mazbatasını sunarak Uncuyan apartmanında bir kat aldığı, bu kadar büyük servete bile sahip olmadığı yolunda, Valiliğe ve çeşitli makamlara yazılar göndermişler. Gazete Şerif Bey'in bazı garazkârların ihbarlarına maruz kaldığını, inceleme sonrasında sağlıklı karar verileceğini vurguluyor. Şerif Bey hakkında şu olumlu ifadeler de yer veriyor: “*Polis müdürü Şerif Bey'i yakından tanıyanlar mumaileyhin istihkakı olmadan mazbata tedarik ve ibraz etmesine ihtimal vermedikleri gibi kıymetli zabıta amirimizin istikamet ve dürüstlüğüne yine yakından bilen bizler de buna ihtimal vermemekteyiz.*”⁵⁸ Gazete ertesi gün, Şerif Bey'in Pangaltı'da bir apartman katı aldığına dair iddiaların incelendiğini, Şerif Bey'e bu apartman katının 20 yıl vade ile verildiğini, işgal sırasında zarar gören herkese verildiğini, imzasız mektuplarla çeşitli makamlara

⁵⁴ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 3, C 19 (26.5.1930), s. 211-235 ve ekindeki 185 numaralı metin; T. C. Resmî Gazete, 27 Mayıs 1930, s. 8983.

⁵⁵ “Yavuz denize indiriliyor...”, *Milliyet*, 22 Ağustos 1929, s. 1.

⁵⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 3, C 19 (26.5.1930), ekteki 185 numaralı metin, s. 3.

⁵⁷ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 3, C 19 (26.5.1930), s. 211-235 ve ekindeki 185 numaralı metin; T. C. Resmî Gazete, 27 Mayıs 1930, s. 8983.

⁵⁸ “Tezvirat Bazı Edirneliler Polis müdürü hakkında ihbarda bulundu”, *Politika*, 2 Kanunusani 1930, s. 1-2.

şikâyetlerde bulunulduğunu yazmıştır. Ayrıca Şerif Bey'in de açıklamalarına yer vermiş, konunun mülkiye müfettişlerince incelendiğini de belirtmiştir.⁵⁹ Yaklaşık iki hafta sonra yayımlanan haberlere göre, Şerif Bey *Politika* gazetesi hakkında dava açmıştır.⁶⁰ Polis Müdürü Şerif Bey, *Politika* gazetesinde “*madde-i mahsusa tayini suretiyle tahkir*” edildiği iddiasıyla gazetenin imtiyaz sahibi Siirt Mebusu Mahmut Bey hakkında kanuni takibat yürütülmesini isteyen bir dilekçe vermiştir. Milletvekili olduğundan dokunulmazlığı bulunan Mahmut Bey hakkında soruşturma yapılabilmesi için İstanbul Cumhuriyet Müddei-i Umûmiliği Adliye Vekâleti'ne, oradan Başvekâlet'e, oradan da TBMM Başkanlığı'na yazılarak gereğinin yapılması istenmiştir.⁶¹ Nitekim konu 26 Mayıs 1930 tarihinde Meclis Genel Kurulu'nda görüşülmüş, isnat olunan fiiller Anayasa'nın 21 ve 27'nci maddelerindeki yasak fiillerden olmadıkları için soruşturmanın ve yargılamanın dönem sonuna bırakılmasına karar verilmiştir.⁶²

Beşinci dava, *Politika* gazetesinin 27 Haziran 1930 tarihli sayısında, “*Bir Rum tüccarına Siyah El Cemiyeti'nden bir tehdit mektubu*” başlığı altında yayımlanan yazı ile ilgilidir. Haysiyet ve namusuna tecavüz edildiği iddiasıyla Razi Efendi tarafından gazetenin sorumlu müdürü Hikmet Münif ve imtiyaz sahibi Mahmut Beyler hakkında dava açılmıştır. Mahmut Bey hakkında soruşturma yapılabilmesi için dokunulmazlığının kaldırılması gerekmektedir. Bu amaçla yapılan başvuru, 22 Nisan 1933 tarihli Muhtelit Encümen'de görüşülerek, konunun Anayasa'nın 12 ve 27'nci maddelerindeki yasak fiillerden olmadıkları gerekçesiyle soruşturmanın ve yargılamanın dönem sonuna bırakılmasına karar verilmiştir.⁶³

Tespit edebildiğimiz altıncı dava, 1931 yılında *Milliyet* gazetesinde Yunus Nadi-Arif Oruç arasındaki hakaret davasının tutanak özetinin yayımlanması ile ilgilidir. Bu yüzden gazetenin yayın müdürü Etem İzzet'e hafif para cezası verilmiştir.⁶⁴ Gazetenin sahibi Mahmut Bey hakkında işlem yapılabilmesi için dokunulmazlığının kaldırılması gerekmektedir. İstanbul Müddei-i Umumiliği'nin yazısı 14 Mart 1932 tarihinde TBMM'de

⁵⁹ “Apartıman meselesi”, *Politika*, 3 Kanunusani 1930, s. 2.

⁶⁰ “Neyi ve niçin dava ediyor?”, *Politika*, 16 Kanunusani, s. 1.

⁶¹ *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre: 3, C 19 (26.5.1930), ekteki 185 numaralı metin, s. 6.

⁶² *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre: 3, C 19 (26.5.1930), s. 211-235 ve ekindeki 185 numaralı metin; *T. C. Resmî Gazete*, 27 Mayıs 1930, s. 8983.

⁶³ *T.B.M.M. Zabıt Ceridesi*, Devre: 4, C 14 (22.IV.1933), s. 141 ve ekteki 139 sıra numaralı metin, s. 1-2.

⁶⁴ “Para Cezası”, *Milliyet*, 13 Teşrinievvel 1931, s. 3.

görüülerek, konunun Anayasa'nın 12 ve 27'nci maddelerindeki yasak fiillerden olmadıkları için soruşturma ve yargılamanın dönem sonuna bırakılmasına Karma Encümen tarafından karar verilmiştir.⁶⁵

Soydan'ın Gazetecilik Misyonu

Soydan'ın gazetecilik serüveni 1923'te Mustafa Kemal Paşa'nın isteği üzerine *Hâkimiyet-i Milliye*'de yayımlanmak üzere yazdığı bir makale ile başlamıştı. Hayatının son günlerinde Atatürk'e yazdığı mektubun başında ve muhtelif yerlerinde gazeteciliği ve gazetecilik göreviyle ilgili şu ifadeleri kullanıyor: “*Bana (bankacı ol) dediniz. Çalıştım. Müessesenizin haysiyetini menfaatini her şeyden üstün tuttum. (Gazeteci ol) dediniz. Rejimin yüksekliğini en iyi müdafaa ettim. (...) Ben gazeteciliğe, on dört sene evvel, yüksek emrinizle girdim. (Hâkimiyet-i Milliye)yi idareye çalıştım. Zaten kendime iman edindiğim arzu ve prensiplerinizi dairesinde yürüdüm. (...) İstanbul gazeteciliğine kendi arzumuyla talip oldum. (...) Milliyet gazetesini tesis ettim ve Hâkimiyet-i Milliye gibi bu gazeteyi bir sene müddetle hükümet hesabına idare ettim. Hatta her iki gazetenin idari ve hesabi kısımlarına Sinop Mebusu Bay Recep Zühtü'nün bakmasını efendimizden istirham ettim. Bu da gazetenin benim malım olmadığını, devlete ait bulunduğunu gösterir. (...) Milliyet, kazanç mülâhazasıyla yürümüyor, inkılabı tamime çalışıyordu. (...) İşte Büyük Atatürk: Hayatıma, sıhhatime mal olan gazeteciliğimin hülâsası bundan ibarettir.*”⁶⁶ Bu sözler, Soydan'ın profesyonel gazetecilikten çok, diğer görevleri gibi rejimin yerleşmesi ve güçlenmesi misyonu ile hareket ettiğini işaret ediyor.

Soydan'ın idaresindeki gazetelerde Atatürk tarafından not ettirilen yazılar ve konuların imzasız olarak yer aldığı bilinmektedir. Özellikle *Hâkimiyet-i Milliye*'deki bazı imzasız yazılar Atatürk'e aittir. Ayrıca konuşma metinleri veya açıklamalarına zaten yer verilmekteydi. Mesela 11 Eylül 1924 tarihinde “*Riyaset-i Cümhur Başkatibi Tevfik*” imzasıyla Bursa'dan “*Ankara'da Siirt Mebusu Mahmut Beyefendi'ye*” gönderilen telgraf şöyledir: “*Bursa Kurtuluş Bayramı münasebetiyle Reiscümhur hazretlerinin irad buyurdıkları nutuk posta ile takdim edilmiştir. Aynen neşrini rica ederim.*”⁶⁷ Nitekim bu nutuk, *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde,

⁶⁵ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 4, C 6 (19.III.1932), s. 48- 68 ve ekindeki 82 sıra numaralı metin; T. C. Resmî Gazete, 24 Mart 1932, s. 1313.

⁶⁶ Mahmut Soydan'ın 10/11/936 tarihli Atatürk'e mektubu, Ek 1-2, s. 1-8.

⁶⁷ Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Sıra No: 01012643-2, Kayıt No: 639832.

“*Reis-i Cumhuriyet Hazretlerinin Bursa'daki Nutukları*” başlığıyla yayımlanmıştır.⁶⁸

Soydan'ın çıkardığı *Milliyet* de resmi politikaları savunan ve yönetim tarafından yönlendirilen bir gazetedir. Mesela 1932 yılında “*Türkiye Cumhuriyeti Riyaseti Kalemi Mahsus Müdürlüğü*” antetli ve H[asan]. R[Rıza]. imzalı bir yazıda, Soydan'dan bir yazının tercüme edilerek yayımlanması istenmektedir. 24.X.1932 tarihli ve “*Mahmut Beyefendi Siirt Mebusu Milliyet Matbaası İstanbul*” başlıklı yazı şöyledir: “*Vaşington'da çıkan 'Washington Post' gazetesinin 25 Eylül 1932 tarihli nüshasında intişar eden bir makalenin maktuasını [kupürünü] leffen [ekte] takdim ediyorum. Bu gazetenin hükümet mehafili ile yakından münasebettar olduğu ve muharriri Mr Alexander Sidney Lanier'nin tanınmış erbabı kaleminden olduğu büyük elçimiz Muhtar Bf. Tarafından bildirilmiştir. Makalenin güzel bir tercümesinin gazeteye konulması münasip görülmektedir. İşi bittikten sonra maktuanın [kupürün] iadesine emir buyurulmasını rica ile ihtiramata mahsusamı teyit ederim ef. H. R.*”⁶⁹ Nitekim bu yazı tercüme edilerek üç gün sonra *Milliyet* gazetesinde, “*Türk milleti her tarafta layık olduğu yüksek mevki alıyor*” başlığı ile basılmıştır.⁷⁰

İtham ve Savunma

Aynı zamanda İş Bankası'nda üst yönetici olan Mahmut Soydan'ın *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesinde başyazar olması, bankanın tanınmasına katkı yapmıştı. Fakat 1926'da kurduğu *Milliyet* gazetesi ile bu katkının yönü değişmiştir. Soydan bu kez *Milliyet*'i daha çok okunan bir gazete haline getirmek için bankanın mali gücünden ve personelinden yararlanma yoluna gitmiştir. Falih Rıfkı Atay, *Milliyet*'in karşılaştığı mali sıkıntıları, Soydan'ın bankayla ilişkileri sayesinde aşmaya çalıştığını yıllar sonra dile getirmiştir. Atay, Mustafa Kemal Paşa'nın emir subaylığını yapmış olan Mahmut Soydan'ın, Atatürk'ün çevresinde yer aldığı için İş Bankası İdare Meclisi Başkanlığı'na getirildiğini vurgulamaktadır. Fakat bu görevini *Milliyet* gazetesi için kötüye kullandığını, bu yüzden Atatürk'ün çevresinden uzaklaştırdığını yazmaktadır.⁷¹

3 Aralık 1936'da hayata veda eden Soydan, ölmeden 23 gün önce Atatürk'e yazdığı mektupta konuyla ilgili şu ifadeleri kullanıyor: “*Bundan*

⁶⁸ *Hâkimiyet-i Milliye*, 14 Eylül 1924, s. 2.

⁶⁹ *Cumhurbaşkanlığı Arşivi*, Sıra No: 01016851-43, Kayıt No: 655358.

⁷⁰ *Milliyet*, 27 Teşrinievvel 1932, s. 1,5.

⁷¹ Falih Rıfkı Atay, *Atatürk'ün Hatıraları 1914-1919*, Türkiye İş Bankası, Ankara, 1965, s. vi.

*iki sene evvel bir hastalığa duçar oldum. Kalp, karaciğer, bağırsak hastalıklarından başka dilim tutuldu, yüzüm çarpıldı, kalemim işlemedi. Zaman zaman tekattu' [sıtma nöbeti] olmağa başladı. Doktorlar buna sebep olarak çok ve gayri muntazam çalıştığımı gösterdiler. **Bu sırada bana gazete işlerinin bozuk gittiğini sofrada ihtar ettiniz. Bankanın zararına olarak bir takım kombinezonlarla gazeteyi ayakta tuttuğumu söyleyerek itap ettiniz. (...) Efendimizin teveccüh ve himayesi tezelzüle uğradıktan sonra bu sükûn, istirahatata imkân var mıdır? Bu vaziyet yüzünden hem Banka riyasetinden hem gazeteden mahrum edilişim, maneviyatıma ağır bir darbe oldu. Sıhhatime tesir etti. Çünkü bu, itimat ve teveccühünüzün sarsıldığını gösterdi. (...) Hiddet ve infialinize uğrayarak oradan atılmak, bana cehennem azabı yaşıyor. Emniyet ve teveccühünüzden mahrum olmak, çok ağır bir cezadır. Sizi temin ederim ki ben bu cezaya müstahak değilim. Allah'a şükrediyorum ki bu hakikatleri ölmeden efendimize arz etmek müyesser oldu. Bundan böyle ölsem bile gam yemem. Şimdi efendimizden istirhamım, mahrum olduğum bu mevki ve vaziyetlerin iadesi değildir. Yalnız teveccüh ve itimadınızdır.***"⁷²

Atay'ın ve Soydan'ın yazdıkları birbiriyle uyumlu olmakla beraber, Soydan'ın bu kötüye kullanım suçlamasını kabul etmediği görülüyor. Atatürk'ün 1931 yılından başlayarak tutulan *Nöbet Defteri*, Soydan'ın Atatürk'ü ziyaret etmeye devam ettiğini göstermektedir. Sözgelimi, Soydan, 26 Haziran 1933- 22 Nisan 1935 tarihleri arasında 9 kez, gazetenin Ali Naci Karacan'ın yönetimine verildiği 23 Nisan 1935 tarihinden sonra 6 Mayıs, 31 Temmuz ve 6 Ağustos 1935 tarihlerinde, üç kez Atatürk tarafından kabul edilmiştir.⁷³ Soydan bu sıralarda aynı zamanda yurt içi ve yurt dışında hastalığının tedavisiyle meşgul olmaktadır. Mektubunda hem banka hem de gazetede görevlerinden uzaklaştırıldığını söylemesine rağmen, resmi olarak bu görevlerini sürdürdüğü ve milletvekilliğine aday gösterilerek seçildiği görülmektedir. Bütün bunların da Atatürk'ün çevresinden tamamen uzaklaştırıldığı anlamına gelmediği söylenebilir.

Soydan'ın 1926 yılında İstanbul'da yayımlamaya başladığı *Milliyet* gazetesinin, İş Bankası'yla yakın ilişkileri olduğu bilinmektedir. Nitekim konuyu Kocabaşoğlu ve arkadaşları şöyle özetlemektedir: "1925 yılında Burhan Cahit [Morkaya] Bey, *Milliyet* adı altında İstanbul'da günlük siyasi bir gazete çıkarmak üzere İş Bankası'na başvurmuş, İdare

⁷² Mahmut Soydan'ın 10/11/1936 tarihli Atatürk'e mektubu, *Ek 1-2*, s. 1, 5, 8.

⁷³ Özel Şahingiray (Toplayan), *Atatürk'ün Nöbet Defteri 1931-1938*, TİTE, Ankara, 1955, s. 160-286, 380, 409, 411.

Meclisi, “Karagöz’ün tarz-ı idare ve tahririne halel gelmemek şartıyla mezkur gazeteyi kendi hesabına olarak çıkarabileceği” yolunda bir karar almış ve yaklaşık altı ay sonra, *Milliyet* gazetesi, 11 Şubat 1926 tarihinden başlayarak Burhan Cahit Bey’in sorumlu müdürlüğü ve Siirt Mebusu Mahmut Bey’in başyazarlığı altında yayın hayatına atılmıştır. İş Bankası 1928 yılında *Milliyet*’in hisselerinin %20’sini satın almış ve gazeteyi desteklemeye başlamıştır. Bu destek, yeni harflerin kabulünden sonra zor günler yaşayan gazeteye mali yardım yapılmasının yanı sıra, İş Bankası şubeleri kanalıyla abone bulmak gibi değişik şekillerde olmuştur. Mesela 1929 yılı Kasım ve Aralık aylarında Erzurum şubesi 34, Akhisar şubesi 20 yeni abone kaydetmiştir.⁷⁴

Soydan 10 Kasım 1936 tarihinde Atatürk’e hitaben yazdığı mektupta *Milliyet*’in *Tan* gazetesine dönüşmesi ve satışı sürecinde,⁷⁵ gazetenin sahibi gözüktüğü hâlde rahatsızlığından ötürü yönetiminde etkisiz olduğunu vurgulamaktadır. Gazetenin mali sıkıntısı İş Bankası kanalıyla aşılmaya çalışılmış, Atatürk de banka-gazete ilişkisinden Soydan’ı sorumlu tutmuştur. Nöbet Defteri’ne göre Atatürk, Soydan’la son olarak 6 Ağustos 1935 tarihinde görüşmüş ve muhtemelen gazetede ki olumsuzluklara tepkisini bu sırada göstermiştir. Soydan’ın ithamlara karşı yaptığı savunmanın metni ekte tam olarak verilmektedir. Soydan gazetede ki kötüye gidişi durdurmaya çalıştığını, o sırada sağlık sorunlarının öne çıktığını ve uyarılarına rağmen İş Bankası’nın kurtarıcı olarak Ali Naci Karacan’ı tercih ettiğini ve sorumluluğunun bulunmadığını belirtiyor. Sağlık sorunları dolayısıyla kendini savunamadığını belirterek bu mektubu yazdığını vurguluyor.⁷⁶

⁷⁴ Uygur Kocabaşoğlu, vd, **Türkiye İş Bankası Tarihi**, Tarih Vakfı, İstanbul, 2001, s. 150.

⁷⁵ Sürecin ayrıntıları için bkz. Kocabaşoğlu vd., **age.**, s. 233-234. Yalman anılarında gazeteyi, bina ve tesislerini iki yüz bin liraya aldığı belirtmektedir. Yalman, **age.**, s. 1061-1062.

⁷⁶ Bu mektup ailede bulunduğundan, doğrudan kuşku uyandıracak bir durum söz konusu değildir. Ancak mektubun Atatürk’e ulaştığı şüphelidir. Soydan’ın mektubu yazdığı tarih 10 Kasım. Öldüğünde hastanede 14 gündür yattığına göre, hastaneye 20 Kasım’da yatırılmış olmalıdır. Aradaki on gün içinde bu mektubun Atatürk’e ulaştırılamamış olma ihtimali kuvvetlidir. Nitekim Cumhurbaşkanlığı Arşivi’ne yaptığımız başvuru üzerine gönderilen az sayıdaki belge arasında bu mektup çıkmamıştır. Arşivde doğrudan araştırma yapılamadığından kesin ifade kullanamıyoruz. Ama mektubun belirtilen şartlar dolayısıyla ulaştırılabilememiş olma ihtimalini daha güçlü görüyoruz.

SONUÇ

Atatürk dönemi ile Mahmut Soydan'ın basın hayatı hemen hemen birbiriyle örtüşen dönemlerdir. Soydan'ın 1936 yılında ölümünden yaklaşık iki yıl sonra da Atatürk hayata veda etti. Ama bu dönemin büyük kısmında Soydan vardı ve etkindi. Soydan'ın İstiklal Savaşı yıllarında Atatürk'ün emir subaylığını yapmaktan kaynaklanan bir güven oluşturduğu söylenebilir. Bunun doğal sonucu olarak kendisine önemli görevler verilmiştir. 1923-1936 yıllarında aralıksız milletvekilliği, 1924-1936 yıllarında İş Bankası Yönetim Kurulu Başkanlığı başta olmak üzere, birçok görevleri üstlenmiş ve ülkesine hizmet etmiş bir kişiliktir. Fakat bu görevlerinden daha fazla basın faaliyetleri ile dikkatleri çekmiştir. Soydan'ın basın hayatı gençlik yıllarından sonra yeniden Atatürk ile başlamıştır denilebilir. Hayatının sonlarına doğru sağlık durumunun da etkisiyle gazeteciliğinin başarısızlığa uğradığı söylenebilir. Fakat 1933 yılına kadar hem *Hâkimiyet-i Milliye* ve hem de *Milliyet* gazetelerinin kendilerinden beklenen işlevi yerine getiremedikleri söylenemez. Her ne kadar kamu destekli çıkmış olsalar da uzun süre okuyucu desteği ile ayakta durabilmişlerdir.

Burada Soydan'ın Atatürk dönemi basınındaki yeri vurgulanmaya çalışılmıştır. Soydan'ın başyazarı ve yöneticisi olduğu gazetelerden biri Ankara'da diğeri İstanbul'da yayın hayatında yer almışlardır. *Hâkimiyet-i Milliye*'nin Millî Mücadele yıllarına dayanan Anadolu'daki ağırlığının uzun yıllar sürdüğü söylenebilir. Fakat Millî Mücadele'ye destek verdiği halde, reformlar döneminde aynı ölçüde destek olmayan, güçlü ve köklü bir İstanbul basını vardı. Soydan bu ortamda *Milliyet* gazetesini kurdu ve geliştirdi. Yeni rejim güçlü İstanbul gazetelerini kapatarak, yargılayarak hizaya getirirken, *Milliyet* kendine yer edinme şansı yakalamıştır. Fakat alfabe değişikliğinin getirdiği maliyetin hassas mali dengeyi olumsuzla çevirdiği anlaşılıyor. Bu tarihten sonra gazetenin hem okuyucu hem de mali desteği alabilmesi için İş Bankası'nın imkanlarının kullanıldığı anlaşılıyor.

Soydan ölmeden kısa bir süre önce Atatürk'e yazdığı mektupla, gazetecilik hayatının özetini yapıyor. Aynı zamanda yöneticisi olduğu bankanın imkânlarını kullandığını, fakat kötüye kullanmadığını izah etmeye çalışıyor. Özellikle *Milliyet* ve *Tan* gazetelerindeki sıkıntılarını 1934 yılında başlayan rahatsızlığı dolayısıyla arttığını, kendisinden sonra gazeteyi idare etmeye çalışanların yüzünden de büyük boyutlara ulaştığını söylüyor.

Soydan'ın dar anlamda basının sıkıntılarını dile getirmenin yanında, sahibi olduğu, yönettiği ve yazdığı gazetelerin misyonlarını da ifade etmekten geri kalmadığı görülüyor. Asıl meselenin rejimin güçlenmesi ve inkılapların yayılması olduğuna vurgu yapıyor. Bu misyonuyla Soydan'ın gazeteciliği, ister istemez tek parti politikalarının bir bileşeni haline gelmiş oluyor.

KAYNAKÇA

Arşivler

Cumhurbaşkanlığı Arşivi

Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Sıra No: 01012643-2, Kayıt No: 639832.

Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Sıra No: 01013867-5, Kayıt No: 541662.

Cumhurbaşkanlığı Arşivi, Sıra No: 01016851-43, Kayıt No: 655358.

Cumhurbaşkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 30-10-0-0/MUAMELAT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ, 4-24-33/5 (11.08.1927).

BCA, 30-10-0-0-9-51-40/02-03 (17 Nisan 927).

Zeynep Baraz Kalaycı Özel Arşivi

Mahmut Soydan'ın 10/11/936 tarihli Atatürk'e mektubu, **Ek 1-2**.

TBMM Arşivi

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d02/HT_614_1_2.pdf

https://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/MAZBATALAR/TBMM/d03/HT_614_1_3.pdf;

Basılı Kaynaklar

Tutanaklar

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 3, C 19 (26.5.1930), s. 211-235 ve ekindeki 185 numaralı metin.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre II, C 18 (22.4.1341), s. 473.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 3, C 19 (26.5.1930), ekteki 185 numaralı metin, s. 6.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 4, C 14 (22.IV.1933), s. 141 ve ekteki 139 sıra numaralı metin, s. 1-2.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre: 4, C 6 (19.III.1932), s. 48- 68 ve ekindeki 82 sıra numaralı metin.

Gazete Haber ve Yazıları

“Apartıman meselesi”, **Politika**, 3 Kanunusani 1930, s. 2.

“Büyük Bir Kayıp”, **Ulus**, 4 Birincikânun 1936, s. 1.

“Büyük Gazi’nin Hatırat Sahifeleri”, **Milliyet**, 13 Mart – 12 Nisan 1926.

Falih Rıfki, “Gazete Karıştırırken”, **Milliyet**, 16 Kânunuevvel 1930, s. 1.

Felek, “Sükût altındır”, **Milliyet**, 11 Kânunusani 1931, s. 4.

Hâkimiyet-i Milliye, 14 Eylül 1924, s. 2.

Milliyet, 14 Kânunuevvel 1934, s. 1.

Milliyet, 14 Nisan 1927, s. 1.

Milliyet, 25 Ağustos 1929, s. 1.

Milliyet, 27 Teşrinievvel 1932, s. 1,5.

Milliyet, 7-10 Temmuz 1929, s. 1.

Milliyet, 8 Kânunusani 1930, s. 1.

“Neyi ve niçin dava ediyor?”, **Politika**, 16 Kanunusani 1930, s. 1.

Neyyir-i Hakikat, 8 Mart 1325 / 21 Mart 1909, s. 2.

“Para Cezası”, **Milliyet**, 13 Teşrinievvel 1931, s. 3.

Politika, 11 Kânunuevvel 1929, s. 1.

Safa, Peyami, “Yine Gazete”, **Tan**, 30 Nisan 1935, s. 2.

Siird Mebusu Mahmud, “Bir Makale ve Bir İsnad Münasebetiyle”,
Hâkimiyet-i Milliye, 2 Temmuz 1923, s. 1.

Siird Mebusu Mahmud, “Muallimler Kongresi Münasebetiyle...”,
Hâkimiyet-i Milliye, 22 Ağustos 1924, s. 1.

“Siirt Mebusu Mahmud Öldü”, **Akşam**, 4 Kânunuevvel 1936, s. 13.

Tan, 16 Temmuz 1936, s. 1.

T. C. Resmî Gazete, 24 Mart 1932, s. 1313.

T. C. Resmî Gazete, 27 Mayıs 1930, s. 8983.

“Tezvirat Bazı Edirmeliler Polis müdürü hakkında ihbarda bulundu”,
Politika, 2 Kanunusani 1930, s. 1-2.

“Yavuz denize indiriliyor...”, **Milliyet**, 22 Ağustos 1929, s. 1.

Tez, Kitap ve Makale

Aslan, Çetin, **İrtika Mecmuası (İnceleme ve Edebiyatla İlgili Metinler)**,

- AÜ SBE, YLT, Erzurum, 2000.
- Atay, Falih Rıfkı, **Atatürk'ün Hatıraları 1914-1919**, Türkiye İş Bankası, Ankara, 1965.
- Babaoğlu, Resul, Said Olgun, **Siirt Mebusu Mahmut Bey (Soydan) Erken Cumhuriyet Döneminin Devletçilik Tartışmalarında Nev-i Şahsına Münhasır Bir Portre**, Doğu Kitabevi, İstanbul, 2020.
- Bilgi, Nejdete, “Çok Yönlü Bir Kişilik Olarak Mahmut Soydan”, Mahmut Soydan, **Gazi ve İnkılâp**, Ötüken, Hazırlayan: Nejdete Bilgi, İstanbul, 2023, s. 17-60.
- Bozdağ, İsmet, **Dünyada ve Türkiye’de Basın İstibdadı**, Emre Yayınları, İstanbul, 1992.
- Bozok, Salih – Cemil S. Bozok, **Hep Atatürk'ün Yanında**, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1985.
- Cepheden Meclis’e**, Millî Savunma Bakanlığı, Ankara, 1999.
- Gevgili, Ali, “Türkiye Basını”, **Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi**, C. 1, İletişim Yayınları, İstanbul, [1983], s. 202-228.
- İnuğur, Nuri, **Türk Basın Tarihi (1919-1989)**, Gazeteciler Cemiyeti, İstanbul, 1992.
- Kızılkaya, Rıdvan, **Türk Siyasi Hayatında Mahmut Soydan (Hayatı, Faaliyetleri ve Düşünce Dünyası)**, Hiper Yayın, İstanbul, 2020.
- Kocabaşoğlu, Uygur – Aysun Akan, **Mütareke ve Milli Mücadele Basını Direniş ile Teslimiyetin Sözcüleri ve ‘Mahşer’in 100 Atlısı**, Bilgi Üniversitesi, İstanbul, 2019.
- Kocabaşoğlu, Uygur, Güven Sak, Sinan Sönmez, Funda Erkal, Özgür Gökmen, Nesim Şeker, Murat Uluğtekin, **Türkiye İş Bankası Tarihi**, Tarih Vakfı, İstanbul, 2001.
- Kolcu, Abdurrahman, **Musavver Fen ve Edeb Mecmuası (İnceleme, Tahlili Fihrist ve Seçme Metinler)**, AÜ SBE, YLT, Erzurum, 2004.
- M. Zekeriya [Sertel], **Resimli Ay Almanakı**, Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1928.
- Özcan, Elifnur, **Ali Naci Karacan'ın Yayımladığı Politika ve İnkılap Gazetelerinin Serbest Fırka Tartışmalarındaki Rolü (1929-1931)**, Çankaya Ü. SBE, YLT, [Ankara], 2021.

- Öztürk, Kâzım, **Türk Parlamento Tarihi TBMM – II. Dönem 1923-1927**, C III, TBMM Vakfı, Ankara, 1995.
- Öztürk, Kâzım, **Türk Parlamento Tarihi TBMM – II. Dönem 1923-1927**, II. Cilt, TBMM Vakfı, Ankara, 1994.
- Sertel, Sabiha, **Roman Gibi**, Belge Yayınları, İstanbul, 1987.
- Sevengil, Refik Ahmet, “1936’da Kaybettiklerimiz”, **1937 Matbuat Almanacağı**, İstanbul Basın Kurumu, İstanbul, 1937, s. 67.
- Soydan, Mahmut, **Millî Mücadele Tarihine Dâir Notlar: Ankaralı’nın Defteri**, Hazırlayan: Nejdet Bilgi, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2007.
- Şahingiray, Özel (Toplayan), **Atatürk’ün Nöbet Defteri 1931-1938**, Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 1955.
- Tülbentçi, Feridun Fazıl, **Cumhuriyetten Sonra Çıkan Gazeteler ve Mecmualar 29 İkteşrin 1923-31 İkkânun 1940**, Devlet Matbaası, 1941.
- Türker, Hasan, **Türk Devrimi ve Basın (1922-1925)**, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2000.
- Yalman, Ahmed Emin, **Yakın Tarihte Gördüklerim ve Geçirdiklerim**, 2. Cilt, Yay. Haz. Erol Şadi Erdiç, Pera, İstanbul, 1997.
- Yıldırım, Tahsin, “Türk Gazetecilik Tarihi Üzerine Bir Deneme-I”, **Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları**, S 1 (Ocak-Haziran) İstanbul, 2009, s. 285-324.

Ek 1: Mektup Metni:

Ankara: 10/11/[1]936

Büyük Önder Aziz Şefim

Ben küçük rütbeli bir zabıt idim. Beni elimden tutarak en büyük mevkilere, en yüksek maaşlara siz çıkardınız. Size olan borcum, kuru teşekkürlerle ödenmez. Bana (bankacı ol) dediniz. Çalıştım. Müessesenizin haysiyetini menfaatini her şeyden üstün tuttum. (Gazeteci ol) dediniz. Rejimin yüksekliğini en iyi müdafaa ettim. Bu vazifelerin ifasında yalnız prensiplerinizi, kurduğunuz idarenin dürüstlüğü hâkim oldu. İşlerimi tevazuhla, taassupla, dürüstlikle yaptım. Hiçbir zaman benlik hissine, şahsi düşünceye kapılmadım. On iki senedir, yalnız bu his ile hareket ettim.

Şükran borcumu eda için başka türlü yapabilir miydim?

Bundan iki sene evvel bir hastalığa duçar oldum. Kalp, karaciğer, bağırsak hastalıklarından başka dilim tutuldu, yüzüm çarpıldı, kalemim işlemedi. Zaman zaman tekattu' olmağa başladı. Doktorlar buna sebep olarak çok ve gayrı muntazam çalıştığımı gösterdiler. Bu sırada bana gazete işlerinin bozuk gittiğini sofrada ihtar ettiniz. Bankanın zararına olarak bir takım kombinezonlarla gazeteyi ayakta tuttuğumu söyleyerek itap ettiniz. Halbuki bir seneden beri gazete işiyle meşgul değildim. Cevap vermek kudretinden mahrumdum. Sofrada alenen söyleyemedim. İyi düşünüyor, iyi hissediyor fakat bütün bunları ne tahriren ne de şifâhen ifade edemiyordum. Bunların izahını iyi olacağım zamana talik ettim. Çünkü doktorlar tedricen iyi olacağım iddiasındadırlar. İki sene geçti, el'an huzurunuzda çıkıp vaziyeti izah edecek bir halde değilim. Diğer taraftan vicdan azabı beni sıkıyor: Beni mahkûm eden büyük bir hakikati en büyük huzur[da] [2] anlatamamak endişesi kalbimi yakıyor. Şimdi maruzatımı yazı ile anlatmak imkânını bir dereceye kadar elde ettim. İki senelik kazancım bundan ibaret oldu. Kusurlarımın affını her zaman şefik ve vefakâr olan yüksek kalbinizden dilerim.

(Milliyet, Tan) Gazetesi Meselesi:

Ben Milliyet gazetesini başka ellere bıraktığım zaman (Kânunısâni [Ocak] 1934) gazetenin vaziyeti pek mükemmeldi. Gazetenin 35.000 lirası bankada mevcuttu. Hesab-ı carisinde 7.000 lirası vardı. Hiçbir tarafa borcu

yoktu. Bu paranın mevcudiyeti yine banka defterlerinde musarrahtır. Hastalığım üzerine 4,5 ay geçtiği halde bile -yani Ahmed Şükrü Bey yalnız idare ettiği zamanda bile- gazete vaziyetini muhafaza etti. Açık vermiyordu. Bir nevi muvazene teessüs etmişti. Biz de Cumhuriyet gibi, Vakit gibi yeni bir makine getirmeğe karar verdik. Gazeteyi kârlı bir safhaya nakledecektik. Gazete kârlı bir vaziyete girmezse borç almak fikrinde değildim. Gazeteyi derhal kapayacaktım. Halbuki Habeş harbi oldu, Avrupa karıştı, fevkalâde hadiseler oldu, Yunanistan isyanı çıktı, hasılı her memlekette az çok fevkaladelikler oldu gazetenin kâr etmemesi kabil değildi. İşte bu sırada Naci Karacan'ın ismi ortaya atıldı. Gazetenin tirajını 20.000'e, 30.000'e çıkaracağını iddia ediyordu. Gazeteyi 30.000'e çıkarmak ayda 15.000 lira kâr etmek demektir. Naci'nin bu cazip ifadesi karşısında Banka'nın İstanbul şubesi müdürü mukavemet edemedi. Muhtelif vasıtalarla bana müracaat etti. Ben: (Bu adamın sözüne emniyet edilmez. Matbuat aleminde kendisini ilk defa olarak tecrübe etmiyoruz. Benim Politika gazetesini bile batıran odur. Sakın emniyet etmeyin) dedim. Sözüm, hastalığıma verildi. Onlarda da hüsnüniyet vardı. Muvaffak olmak ve bana göstermek istiyorlardı. Fazla ısrar etmek, en büyük hissedara karşı koymak idi. Esasen mukave[3]metim de azdı. Çalışmıyordum, meşgul olamıyordum. Hiç olmazsa başkalarının çalışmasına, 30.000'e çıkarmasına mani olmamalı idim. Bundan başka Ahmed Şükrü'yü işin içine alacakları için yolsuzluğa, israfa mani olur hayaliyle büsbütün çekildim. O günden itibaren gazetenin semtine bile uğramadım. Gazeteye dair hiçbir şey sormadım. Maaşımı almadım ve bu sırada doktorların tavsiyesi ile Avrupa'ya gittim. Bu müddet zarfında, Naci, kendisine rakip gördüğü Ahmed Şükrü'nün yazılar[ını] gazeteye koydurmamış, onu gazeteden attırılmış. Bu suretle Milliyet'i üç ay, Tan gazetesini de on ay istedikleri gibi idare etmişlerdi. Naci, bu ay 30.000'e çıkaracağım gelecek ay 40.000'e çıkacak diye ortalığı oyalayıp durmuş. Fakat gazetenin tirajı 10.000'i geçmemiş. Bugün gazetenin vaziyetini Banka'dan, alâkadar bir zâta sordum cevaben: -Gazetenin vaziyeti fena... 60.000 lira kadar borcu olduğunu zan ediyorum. Ben -evvelce mevcut 40.000 lira ne oldu; sonra bu kredi nereden -eski paralar sarfedildi. 60.000 lira yeni borç. Bu ifadeden şaşırđım. Daha ötesini sormadım. Hemen Ankara'ya geldim. Müdür-i Umumi'nin nazar-ı dikkatini celbettim. Müdür-i Umumi[nin] yaptığı tetkikat neticesinde gazetenin 110.000 lira borcu olduğu tebeyyün etmiştir. Eğer ben Müdür-i Umumi Bay Muammer'in nazar-ı dikkatini celbetmemiş, onu tahrik etmemiş olsaydım, kim bilir, bu borç neye baliğ olacaktı?

Demek Tan gazetesi ben ayrıldıktan sonra 35.000 – 7.000 – 110.000= 152.000 Lira sarf ve israf etmiştir.

Bu borç nasıl oldu?

Tan gazetesi, günde 20.000 nüsha basmak üzere planını yapmış, seyahatler tertip etmiş. Balkan memleketlerine mümessiller göndermiş, İstanbul ve Ankara'da büyük yazılarla elektrik ilanlar [4] yaptırmış (bu ilanlar, zannıma kalırsa, beheri 7-8 bin liradan aşağı değil) fuzuli masraflar ihtiyar etmiş, dolgun maaşlı memurlar kullanmış, Banka'ya dayanarak büyük masraflar yapmış. On ay içinde neticeyi almak şöyle dursun bilakis neticeden biraz daha uzaklaşmış. Bundan başka yüklendiği 110.000 lira borcun faizi de inzınam etmiş. Bütün bu sarfiyattan gazete meclis-i idaresini haberdar etmemiş. Bu vaziyette, Banka gazetedeği müşkülâtı anlamış, işin içinden sıyrılmak yolunu aramıştır. Bay Fuat Bulca geldi. Vaziyeti benimle görüştü. İşin bu renge girmesinden hem müteessir, hem müteessif oldu. Vaziyeti mütalaa ettik. Zarar büyüktü. Gazetenin baş tarafında, benim ismim yazılı idi. Herkes, benim malım biliyordu. Tan gazetesi kendini idare edemedi demekle tabii şahsım mevzubahis olacaktı. Bu anda feragatin lüzumuna kani oldum. Bankayı müşkül bir vaziyetten kurtarmak lazımdı, size karşı açık alınla çıkmak lâzımdı. Hemen karar verdim: Bütün hisselerimden feragat edeceğimi Fuat Bey'e söyledim. Bu hisselerimin bedeli 30.000 lira binaya, 35.000 lira da Vatan matbaasına olmak üzere 65.000 liradan ibaretti. Umum hisselerin yüzde farkı idi. Bay Fuat, bundan memnun oldu, çünkü bu hisseleri banka lehine ferağ etmekle Banka'nın vaziyeti kurtuluyordu. Nihayet ben de bu bankanın başında idim. Şahsi menfaat ile Bankanızın şeref ve menfaati ortada idi. On iki senelik emeğime, on iki sene zarfında sayenizde kazandığım bu paraya ehemmiyet vermeyecektim. Bir şartla ki işin içinden temiz çıkmalı idi. Halbuki, ne cereyan etti bilmiyorum, maatteessüf 110.000 lirayı bulan açık, -hiçbir mes'uliyetim, sarfedildiğine dair hiçbir malumatım olmadığı halde-bendenize tahmil edildi. Devrettiğim 40.000 lirayı müteceviz para da mevzubahis olmadı. [5] Bu vaziyet karşısında hiddete, cezaya maruz kalmaklığım tabii idi. Gazetedeği hisselerimi devir ve ferağı bile -pek haklı olarak- infiale sebep oldu. Gerçi banka benim hisselerime muhtaç mı idi? Feragat, aciz ve fakir insanlara karşı yapılı bir jest idi. Bundan başka bu hisselerde çocuklarımın da hakkı vardı. Zat-ı devletinize hakiki vaziyeti, gazetenin son iki senelik mesaisiyle asla alâkadar olmadığımı arz etmek müşküldü. Çünkü hem konuşamıyorum hem yazı yazamıyordum. Konuşamayan, yazamayan, fakat her şeyi bilen düşünen ve hisseden bir

adamın vaziyeti ne kadar elimdir. Doktorlar bana sükûn ve istirahat tavsiye ediyorlar. Efendimizin teveccüh ve himayesi tezelsüle uğradıktan sonra bu sükûn, istirahata imkân var mıdır? Bu vaziyet yüzünden hem Banka riyasetinden hem gazeteden mahrum edilişim, maneviyatıma ağır bir darbe oldu. Sihatime tesir etti. Çünkü bu, itimat ve teveccühünüzün sarsıldığını gösterdi. Haberim olmadan 150.000 lira sarf ve israf edilmiştir. Ben şimdi bunun yükünü, maddi ve manevi mesuliyetini taşıyorum. Bu sene sıkı bir perhiz ve tedavi için Viyana'ya gittim. Sanatoryumdan çıkmadım. Fakat bir türlü istirahat etmek mümkün olamadı. Eskisi gibi döndüm. Şimdi 15 gündür Ankara'dayım. Her gün sık sık gelen bir nevi *gele opresion du cueur* [donmuş kalp krizi] bütün enerjimi kırıyor. Kırık bir kalp ile iyi olmak mümkün müdür.

Hâkimiyet-i Milliye:

Ben gazeteciliğe, on dört sene evvel, yüksek emrinizle girdim. (Hâkimiyet-i Milliye)yi idareye çalıştım. Zaten kendime iman edindiğim arzu ve prensiplerinizi dairesinde yürüdüm. Yeni matbaa binası, yeni makineler, yeni klişehane, yeni hurufat makineleri her itibarla yeni tesisat lâzım idi. Yine hükûmetin, baş vekilin muvafakatini almak suretiyle bütün bunları -zamana [6] göre- en ucuz fiyatla yaptırdım. Bunlara mukabil hiçbir taraftan para almadım. Tesisatın ikmalinde isticial gösteriliyordu. Başvekilin ve Banka Müdür-i Umumisi'nin malumatı tahtında İş Bankası tediyat yapıyordu. Banka'nın ikraz ettiği meblağa mukabil yüzde on faiz veriliyordu. Bu suretle yüz bini müteceviz borcu oldu. Hesabat, Banka tarafından görülüyordu. Bu tarihten 8-10 sene sonra -bir soysuzun ihbarı üzerine- bir pürüz aramak maksadıyla Divan-ı Muhasebat'tan, Fırka'dan ve Banka'dan olmak üzere bir heyet tarafından gıyabımda matbaanın hesabına bakıldı. Hiçbir şey bulunamadı. Muamelâtın intizamı ehemmiyetle takdir edildi.

Milliyet Gazetesi

İstanbul gazeteciliğine kendi arzumuyla talip oldum. Vatan matbaası, 50.000 liraya satılıyordu. O vakit muhalefet vardı. General İsmet İnönü ve sair arkadaşları, bu matbaayı almak için bendenizi teşvik ettiler. 50.000 liraya satın aldım. Milliyet gazetesini tesis ettim ve Hâkimiyet-i Milliye gibi bu gazeteyi bir sene müddetle hükûmet hesabına idare ettim. Hatta her iki gazetenin idari ve hesabi kısımlarına Sinop Mebusu Bay Recep Zühtü'nün bakmasını efendimizden istirham ettim. Bu da gazetenin benim malım

olmadığını, devlete ait bulunduğunu gösterir. Takriben bir sene sonra bir gün İsmet İnönü bana dedi ki:

(Bu aralık Şark İstiklâl Mahkemesi için çok sarfiyat yapıldı. Param bitti. Sana bu sene de tediye edemeyeceğim. Milliyet gazetesini başka türlü idare etmenin çaresine bak.)

Ben, her şey gibi bunu da bir emir telakki ettim. Düşündüm. Bu 50.000 lirayı bulmak için Banka on bin, Ahmet Şükrü beş bin, ben ise otuz beş bin lira koymak suretiyle hususi bir şirket teşkil [7] edildi. Banka'nın iştiraki mektum tutuldu. Daha sonra gazete yürüdü. Borçlarını ödedikten sonra bir sene müddetle, harf inkılabına kadar kazanıyordu. Hatırımda kaldığına göre benim hesabıma her üç ayda 2.000 lira düşüyordu. Sair şerikler de aynı nispette alıyorlardı. Burada Heyet-i Vekile kararıyla matbaa binasını da 30.000 liraya satın aldım. Nihayet harf inkılabı geldi.

Harf inkılâbı, en ziyade Milliyet'e tesir yaptı. Çünkü Milliyet, kazanç mülâhazasıyla yürümüyor, inkılabı tamime çalışıyordu. Henüz kanun çıkmadan birkaç ay evvel ekseriyeti yeni harflerle çıkmaya başladı. Yeni harfler matbaada ehemmiyetli tebeddülâta saik oldu. Harf makineleri de değişti. Resim tertibatı değişti. Satış düştü. Gazete bir taraftan satış düşmesine diğer taraftan da tesisata karşı koydu. Bankaya 50.000 lira borçlandı. Bütün matbaa ve tesisatı karşılık olarak kondu. Yüzde 12 olarak faiz veriliyordu. Banka usulleri, şiddet ve ciddiyetle tatbik edilir. Ben bu usullerin en mutaassıp bir ferdi idim. Hiçbir gün kendi işim için faizin yüksekliğinden, bunu tenzil etmek lüzumundan kimseye bahsetmedim. Alâkadar memurların takdirine bırakmıştım. Tabii borç da 100.000 lirayı bulmuştu. Nihayet Milliyet muvazeneyi buldu. Fakat faizi ödemek için geliri kâfi değildi. Halbuki ne olursa olsun Banka'nın borcunu ödemek lâzımdı. Bay Celal Bayar'la konuştuk. Efendimizden istizanı kararlaştırdık. Muvafakat buyuruldu. Bir anonim şirket teşkil edildi. Şirketin sermayesi 175.000 liradır. Banka'nın bundaki iştiraki 50.000 lira raddesinde idi. Bunun 26.000 lirası vaktiyle Banka tarafından Karagöz için getirilen ve bugünkü kıymeti hiç olan makine bedeli idi. Bu halde Banka, bu büyük kombinezonda yalnız 24.000 lira ile iştirak etmişti. Milliyet'in Banka'ya olan borcu, defaten 180.000 lira olarak tediye edildi. 25.000 lira [8] ihtiyat akçesi olarak saklandı. 15.000 lirasıyla da matbaadaki bazı noksanlar ikmal edildi. Her şey yolunda idi. Gazete eski makine ile, bozuk harflerle, yalnız sekiz sahife olarak intişar ettiği halde bile iyi idi. Bir sene böyle geçti. Ümidimiz kuvvetli idi. Üç dört ay sonra yeni makine gelecek, her şey yoluna girecekti. İşte bu sırada hastalandım. Meşgul olmamağa başladım.

Hastalığımdan dört ay sonra bile arz ettiğim vaziyet-i maliyeyi muhafaza ediyordum. 35.000 lira Banka'da mevcut idi.

İşte gazeteyi bu halde terk ettik. Onu müteakip [...]dürücü sükût ve israf başladı. Onu yukarıda arz ettim.

İşte Büyük Atatürk: Hayatıma, sıhhatime mal olan gazeteciliğimin hülâsası bundan ibarettir. Bir insanın muhtelif sebeplerle bankadan, gazeteden çekilmesi tabii bir şeydir. Nitekim hastalığımı müteakip defaatle riyasetten affımı -Banka erkânından- rica ettim. Muvafakat etmediler. Hatta (o zaman vekâlet eden Fuat Bey, idare edemiyorum, senin ismin kâfidir) dediler.

Hiddet ve infialinize uğrayarak oradan atılmak, bana cehennem azabı yaşıyor. Emniyet ve teveccühünüzden mahrum olmak, çok ağır bir cezadır. Sizi temin ederim ki ben bu cezaya müstahak değilim. Allah'a şükrediyorum ki bu hakikatleri ölmeden efendimize arz etmek müyesser oldu. Bundan böyle ölsem bile gam yemem. Şimdi efendimizden istirhamım, mahrum olduğum bu mevki ve vaziyetlerin iadesi değildir. Yalnız teveccüh ve itimadınızdır. Çünkü bu itimadın iadesi, bana sıhhatimi de iade edecektir. Ben sıhhatte oldukça yine rejime ve memlekete -kendi kaderimce- nâfi bir unsur olurum. Mübarek ellerinizden öperek affınızı dilerim.

Ek 2: Mektubun dijital kopyası:

Ankara : 10/11/36

M.Ö.Ö. Önder Aşık Şefin

Ben küçük rütbeli bir zabıt idim. Beni elinde tutarak en büyük mevkilere, en yüksek meşalleri aşarak gördünüz. Size olan borcum, kuru teğekkürlarla ötemez . bana (Bankacı ol) dediniz . Çalıştım . İhtisastenim hayiyetini menfaatinin her şeyden üstün tuttum . (Gazeteci olamaz) dediniz . Rejimin yüksekliğini en iyi maddafazna ettim . Bu vazifelerin ifasında yalnız prensiplerimin, kurduğumun idaremin dürüstlüğü hakim oldu . İşlerini tavahula, tasavula dürüstlikle yaptım . Hiç bir zaman benim hissinde , şahsî düşünmeye kaanılmadım . On iki senedir , Yalnız bu his ile hareket ettim . Gükran borcumu ada için başka türlü yapılabiliyordim .

Bundan iki sene evvel bir hastalığa دچار oldum . Kalp , Karaciğer başlıca hastalıklarından başka dilim tutuldu, yürem çarpıldı, kalbim işlemedi . Zaman zaman tabahat olmağa başladım . Doktorlar bana sebep olarak çok ve gayri mutasam galıştığını gösterdiler . Bu sırada bana gazete işlerinin boşluk gittigini sofrada ihtar ettiniz . Bankanın zararına olarak bir takım komisyoncuları gazeteyi ayakta tuttuğumu söyleyerek ihtar ettiniz . Halbuki bir emendenberi gazete işiyle meşgul değildim . Cevap vermek kudretinden mahrumdum . Sofrada alenen söyleyemeydim . İyî düşünüyordim , iyî hissediyordum fakat bütün bunları ne tabirten ne de ifahen ifade ediyordum . Bunların izahını iyi olacaklarına zaman talik ettim . Çünkü doktorlar tedricen iyî olacağına inanmışlardılar . İki sene geçti , el'ân buhurumna çıkıp varı-yeti imah edecek bir hâlede değildim . diğer taraftan vicdan azabı beni sikiyor : Beni mahkûm eden en büyük bir hakikati En büyük hüsnü-

anlatmamak emniyeti kalbim yakıyor . (İçim maruzatımı yası ile anlatmak istediğimi bir dereceye kadar elde ettim . İki senelik kasan-cım bunhan ibareti oldu . Husurlarının affını her zaman geçik ve veğ-kâr olan yüksek kalbimden dilerim .

.....

(Milliyet . Tan) Gazetesini tasvif ;

Ben Milliyet gazetesinin başlıca allere bir bürâdığın zaman (İstanbul mi 1934) Gazetesinin variyeti pek sıkıştırdım . Gazetesinin 30.000 lira sı Bankada mevcuttu . Hesabı carisinde 7.000 lirası vardı . Hiç bir tarafa borcu yoktu . Bu paranın mevcudiyeti yine Banka defterlerinde muarrıfıdır . Hastalığıma özerine 4,5 ay geçdiği halde bile - yani Ahmed Şükrü bay yalnız idare ettiği zamanda bile - gazete variyetini mahafaza etti . Akıç varıyordu . Bir mevî suvarene tesassa etmişti . Biz de Ömshuriyet gibi , Vakit gibi yeni bir makine gelmişse karar verdik . Gazeteyi kârli bir safıya nakledecektik . Gazete kârli bir variyete girmese borçlu olmağ fikrinde değildim . Gazeteyi derhâl kapayacakdım . Halbuki Habes harbi oldu , Avrupa karıştı , fevkalâde hadiseler oldu . Yunanistan İyuna gitti , hasalî her meselette as çok fevkalâdehikler oldu gazetesim kâr etmesek kabul edildim . İkte bu sırada Hacı Karucanın imti ortaya atıldı . Gazetesinin tirajını 20.000 ne , 30.000 ne çıkarmasını istedi ediyordu . Gazeteyi 30.000 ne çıkarmak ayda 15.000 lira kâr etmek demekti . Macinin bu eszif ifadesi karşısında Bankanın İstanbul şubası müdür muhaveset edenedi . Muhtelif vasıtalarla bana müvafak etti . Ben : (bu adamın sözüne emniyet edilmez , katıunt ale minde kendisini ilk defa olarak tecrübe etmiyordum , Benim Felotika gazetesinin bile batıran oldu . Bakan emniyet etmeyin) dedim . söğüm , hastalığıma verildi . Onlarda da bu mâ niyet vardı . Müvafak olmağ ve bana göstermek istiyorlardı . Parla-lı karar etmek , en büyük hissedara kargı koymak idi . Saasen muhava-

-3-

metin de anı , Çalıgınyordum , meşgul oluyordum . Hiç olmasa başlıcalarının çalıgımasına , 30.000 e çıkarmasına mani olmasmalı idim . Bundan başka Ahmed Şükrü'ye işi içine alacakları için yolcu-luğa , israfı mani olur hayalile bânâttın çekildim . O günden itti baren gazetesinin semtine bile uymadım . Gazeteye dair hiç bir şey sormadım . İhtisam almadım ; ve bu sırada Doktorların tavsiyesi ile Avrupa'ya gittim . Bu sâddet zarfında , Hacı , kendisine rakip görüldüğü Ahmed Şükrü'nün yazılarına gazeteye şeydurmuş , onu gazete den attırmağ . Bu suretle milliyeti 6 ay , Tan gazetesini de 6 ay istedikleri gibi idare etmişlerdi . Hacı , 6 ay 30.000 e çıkarmadığı gelecek ay 40.000 e çıkacak diye ortalıgı ayılayıp durmuş . Fakat gazetesinin tirajı 10.000 i geçmediğ ; Bu gün gazetesinin variyetini Bankadan , alıkadar bir zata sorudum cevaben : - gazetesin variyeti fena . . 80.000 lira kadar borcu olduğuna san ediyorum . Ben - evvelce mevcut 40.000 lira ne oldu ; sonra bu kredi nereden - evke paralar sarfedildi . 60.000 lira yeni borç . Bu ifadeden gâğrdim . Daha ötesini sormadım . Heran Ankara'ya geldim . İSĐ'ri Umuminin nazarı dikkatini celbettim . İSĐ'ri Umumî yaptığın tektikat neticesinde gazetesinin 110.000 lira borcu olduğuna tebeyyün etmiştr . İğzer ben İSĐ'ri Umumî Bay İhtisarin Nazarı dikkatini celbetmişdi , onu tahrik etmiş olsaydım , kim bilir , bu borç neye balığ olacak dı ?

Dışık Tan gazetesini ben ayrıldıktan sonra 35.000 - 7.000 - 110.000 = 152.000 lira sarf ve israf etmiştr . Bu borç nasıl oldu ?

Tan gazetesini , günde 30.000 nüsha basmak üzere planını yapmış , ayvâhatlar tertip etmiş . Balkan meselelerine ihtisâsiler göndermiş , İstanbul ve Ankara'da büyük yazı-larına Elektrik ilanla-

-4-

yaptırmağ (bu ilanlar , zamanla kalırsa , beşeri 7-8 bin liradan aşağı değil) Fazulî mesarlar ihtiyar etmiş , dolgun yapmış ne-murlar kullamağ , Bankaya dayanarak büyük mesarlar yapmış ; on ay içinde neticeyi almak göyle duran bil'akis neticeden biraz daha unaklaşmış bundan başka yüklediği 110.000 lira borcum fa-izi de incinim etmiş ; bütün bu sarfiyatın gazete meclisi idareci ni haberdar etmişigbu variyete , Banka gazetesindeki meşgüllü anlamağ , işin içinden sıyrılmak yolunu aramıştr . Bay Fuat Bul-ca geldi . Variyeti benimle görüştü . İşin bu renye girmesinden hem müteessir , hem müteessif oldu . Variyeti mutalea etdik . Zarar büyükdü . Gazetesinin baş tarafında , benim isimî yazılı idi . Her keş , benim malım biliyordu . Tan Gazetesini kendim idare edem di demekle tabii şahsım mevzuhahe olacaktı . Bu anda feragatın lüğusuna kanı oldum . Bankayı meşgüll bir variyetten kurtarmak lâ-zımdı , size karşı açık alınla çıkamak lâzımdı . Heran karar verdim : bütün hisselerinden feragat edeceğim Fuat beye şyledim . Bu hisselerinin bedeli 30.000 lira biraya , 35.000 lira da Vatan matbaasına olmak üzere 65.000 liradağ ibareti . Umum hisselerin yğde farkı idi . Bay Fuat , bundan memnun oldu , çünkü bu hisse-leri banka lehine ferag etmekte gazetesinin variyeti kurtuluyordu . Nihayet ben de bu bankanın bağında idim . Şahsî menfaat ile Bankanın geref ve menfaati ortada idi . on iki senelik emsime , on iki sene zarfında sayenizde kazandığım bu paraya ehemmiyet ver miyecektim . Bir gartla ki işin içinden temiz çıkmalı idi . Halbuki , ne cesyan ettil bilmiyorum , matteessif 110.000 lirayı bulan açık , - hiç bir mes'uliyetin , sarfedildiğine dair hiç bir malûmatın olmaksızın hâlde-bendenize tahsil edildi . Devrettiğim 40.000 lira i müteavviz para da mevcudta olmadı .

-5-

Bu vaziyet karşısında hissettiğim, cesareti maruz kalmaklığım tabii idi . Gazetede ki hisselerin devir ve feragatı bir - pek bakılı olarak - infiale sebep oldu . Gerçi banka benimsi hisselere mahkum idim ? feragat , acis ve fakir insanlara karşı yapılır bir işti idi . Bunun başka bu hisselerde çocukların da hakkı vardı . Zaten devletimizce hakiki vaziyeti , gazetenin son iki senelik meselesiyle asla alakadar olmadığımız arzetmek mümkün , Çünkü hem konuşmuyordum , hem yazı yazmıyordum . konuşmuyordum , yazmıyordum , fakat her şeyi bilen düşünün ve hissedin her adanın vaziyeti ne kadar elildir . Doktorlar bana sükün ve istirahat tavsiye ediyorlar efendimizin teveccüh ve himayetle tesellile uğradıktan sonra bu sükün , istirahat insan var mıdır ? Bu vaziyet yurdumdan hem Banka riyasetinden hem gazeteden mahrum edilmiş , manevi yatırıma ağır bir darbe oldu . Şahhatine tesir etti . Çünkü bu , fihim ve teveccühünden sarılaşmış gösterdi . haberin elmadan 100.000 lira sarf ve israf edilmiştir . Ben şimdi bunun yükünü , maddi ve manevi mes'uliyetini taşıyorum . Bu sene akı bir perhiz ve tedavi için Viyanaya gittim . . Sanatoryeden çıktım . Fakat bir türlü istirahat etmek mümkün olmadı . Bakisi gibi döndüm . Şimdi 10 gündür Ankaradayım . Her gün sık sık gelen bir nevi gele Opsiyon du cusuur bütün enerjimi kayıyor . Fark bir kalp ile iyi olmak mümkün müdür .

Hakimiyeti Milliyet :

Ben gazeteciliğe , on dört sene evvel , yüksek emrinizle girdim . (Hakimiyeti Milliyet) yi idareye gelmişim , zaten kendime iman ettiğim arzu ve prensiplerimin dairesinde yürüdüm . Yeni matbaa binası , yeni makineler , yeni kışhane , yeni harufat makineleri her itibarla yeni tesisat lâzım idi . Yine hükümetin bağ vekilin muvafakatını almak suretile bütün bunları -sana-

-6-

göre - en usus fiyatla yaptırıldı . Bunlara mukabil hiç bir taraftan para almadım . Tesliatın ikmalinde istical gösteriliyordu . Bağvekilin ve Banka Müdürü Üsmününin mevlânı tahtında İş Bankası tediyat yapıyordu . Bankanın ikmez ettiği meblağa mukabil yüzde on faiz verilirdi . Bu suretile yüzde bini müteavviz borcu oldu . Masabat , Banka tarafından görüldüyordu . Bu tarihten 8-10 sene sonra - bir saygusun ihbarı üzerine - bir yürürlük aramak maksadile Divan Muhasebatın , Farkadan ve Bankadan olmak sure bir hey'et tarafından giyabında matbaanın hesabına bakıldı . Hiç bir şey bulunamadı . Muamelelerin intizamı ehemmiyetle takdir edildi .

Milliyet Gazetesi

İstanbul gazeteciliğine kendi arımla talip oldum . Vatan matbaası , 50.000 liraya satılıyordu . O vakit muhalefet vardı . General İsmet İnönü benim arkadaşları . Bu matbaayı almak için benzerisi tevigk ettiler . 50.000 liraya satın aldım . Milliyet gazetesini tesis ettim ve Hakimiyeti Milliyet gibi bu gazeteyi bir sene müddetle hükümet hesabına idare ettim . Hatta her iki gazete / idari ve hesabî kısımlarına Şinop Mebusası Bay Recep Zübürünün emfendimideki istirahat ettim . Bu da gazetenin benim malım olmadığını devlete ait bulunduğunu gösterir . Tarihinden bir sene sonra birgün İsmet İnönü bana dedi ki :

(Bu aralık Çank İstiklâl mahkemeleri için çok sarfiyat yapıldı . Param bitti . Sana bu sene de tedavi edemeyeceğim . Milliyet gazetesini başka türlü idare etmenin gairesine bak)

Ben , her şey gibi bunu da bir esir talebi ettim . Döğündüm . Bu 50.000 liraya bulmak için banka ombin Ahmet Şükrü Başgin , ben ise Otuzbağın lira koymak suretile husuî bir şirket teşkil

-7-

edildi . Bankanın iştiraki mektup toplandı . Daha sonra gazete yurdum . borçlarını ödedikten sonra bir sene müddetle , harf inkilâbına kadar kasandı . Matruada kaldığına göre benim hesabım her üç ayda 20.000 lira düşüyordu . Her senelik de aynı miktarda alıyorduk . Burada hey'eti vekile kararile matbaa binasının da 30.000 liraya satın aldım . Mihayret harf inkilâbı geldi .

Harf inkilâbı , en ziyade Milliyete tesir yaptı . Çünkü Milliyet , Esanç meblâhasıyla yürüyor , inkilâbı tamine çalışıyordu . Bunda kamu çıkardan bir kaç ay evvel akseriyeti yeni harflarla çıkarma bağıladı . Yeni harflar matbaada ehemmiyetli tebeddüllata meik oldu . Harf makineleri de değişti , Resid tertibatı değişti . Satış düşüdü . Gazete bir taraftan satış düşmesine diğer taraftan da tesadde karraı koydu . Bankaya 50.000 lira borçlandı . Bütün matbaa ve tesliatı kargalık olarak konda . yüzde 12 olarak faiz veriliyordu . Banka usulleri , şiddet ve ciddiyetle tabdik edilir . Ben bu usullerle en mutaeassip bir ferdi idim . Hiç bir gün kendii işi için faizin yüksekliğinele , bunu temzil etmek lüzumundan kimseye muhatte idim . Alâkadar memurların takdirine bırakmıştım . Tabii borç da 100.000 liraya bulmuştu . Mihayret Milliyet muvacehesi buldu . Fakat faizi ödemek için geliri kâfi değildi . Halkuki ne olurasa olsun Bankanın borcunu ödemek lâzımdı . Bay Celâl Bayrala konuşuk . Efendiminden fetihini kararlaştırdık . Muvafakat buyuruldu . Bir anonim şirket teşkil edildi . Şirketi sermayesi 170.000 liradır . Bankanın bundaki iştiraki 50.000 lira müddesinde idi . Bunun 25.000 liraya vaktile Banka tarafından Karagöze için getirilen ve bu gündü kaymeti hiç olan makine ve deli idi . Bu hâlde Banka , bu müyük kombinonda yalnız 24.000 Lira ile iştirak etmişti . Milliyetin Bankaya olan borcu , der'aten 120.000 lira olarak tediyedildi . 25.000 Lira

-8-

şile ihtiyat akşesi olarak naklandı . 10.000 Lira / 25 matbaadaki bazı makinalar ikmal edildi . Her şey yolda idi . Gazete eski makine ile , besuk harflerle , yalnız eskis makine olarak intisar ettiği hâlde bis iyi idi . Bir sene böyle geçti . Cuidandır kuvvetli idi . Üç dört ay sonra yeni makine gelecek . Her şey yalına girecekti . İfade bu arada hastalandım . Meğal olmağa bağıladı . Hastalığımdan dört ay sonra bile arzetdiğim vaziyeti raliyyet muhafaza ediyordum . 30.000 lira Bankada mevcut idi .

İşte gazeteyi bu hâlde terkettik . Ömü şükankin , dördüç muhat ve israf bağıladı . Ömü yukarıda arzettim .

İşte Müyük Atatürk : Hayatım , sıhhatim mal olan gazeteciliğimin hulâsası bundan ibarettir . Bir e İsmannın muhtelif sebeblerle Bankadan gazetenin çekilmesi tabii bir şeydir . Hete kin hastalığımla müteakip def atile riyasetten affımı -Banka ekimninden - rica ettim . Muvafakat etmediler . Hatta (O zaman vekilet eden Fuat bey , idare edemeyorum ? senin ismin kâfidir ,) dediler .

Hiddet ve infialine uğrayarak oradan atılmak , bana ehemmi arabi yapıyor . Amislet ve teveccühünden mahrum olmak , çok ağır bir cezadır . Sizi temin ederim ki ben bu cezaya müteahak değilim . Allah'a şükrediyorum ki bu hakikatları İsmaden efendime arzetmek müyesser oldu . Hyndan böyle ölesen bile gam yemem . Şimdi efendimden istirahatım , mahrum olduğum bu mevki ve vaziyetlerin idaei değildir . Yalnız teveccüh ve itimadındadır . Çünkü bu İsmadan idaei , bana sıhhatim da ifade edecektir . Ben sıhhatte oldukça yim rejime ve mealeket - kendi kaderime nafi bir unsur olurum . Kubarek elleriminden öperek affınızı dilerim .

Zeynep Baraz Kalaycı Özel Arşivi, Mahmut Soydan'ın 10/11/936 tarihli Atatürk'e mektubu.